

Obsah

štúdie

POJMY OSOBA A DÔSTOJNOSŤ A ICH VÝZNAM V BIOETIKE.....	3
--	----------

Miroslav ŽUPINA

STVORENIE ČLOVEKA V UČENÍ SVÄTÝCH OTCOV A CIRKEVNÝCH SPISOVATEĽOV	13
--	-----------

Ján PILKO

SVÄTOOTCOVSKÝ POHĽAD NA BOŽÍ OBRAZ A PODOBU ..	21
---	-----------

Pavol KOCHAN

BLAHOREČTE A NEPREKLÍNAJTE.....	40
--	-----------

Štefan ŠAK

POHĽAD PREPODOBNÉHO NIKODÝMA SVÄTOHORCA NA ČASTÉ PRIJÍMANIE SVÄTÝCH CHRISTOVÝCH TAJÍN.....	56
---	-----------

Peter SAVČÁK

STAROSTLIVOSŤ O ČLOVEKA V CENTRE POZORNOSTI SPOLUPRÁCE ŠTÁTU A CIRKVI.....	64
---	-----------

Ivana VOJTAŠEKOVÁ

recenzie

I RODIČE BY MĚLI DĚLAT CHYBY.....	76
--	-----------

Lucia DROTÁROVÁ

INKLUZÍVNE SLUŽBY NA SLOVENSKU V KONTEXTE VYLÚČENÝCH KOMUNÍT - ANALYTICKÉ POHĽADY NA TERÉNNU A KOMUNITNÚ SOCIÁLNU PRÁCU	79
--	-----------

Ivana VOJTAŠEKOVÁ

Editoriál

Milí čitatelia,

už štvrtý rok Vám predkladáme vedecký recenzovaný časopis zameraný predovšetkým na humanitne orientované vedné disciplíny. Aj v tomto čísle, ktoré je tematicky zamerané hlavne na antropológiu, nájdete jednotlivé štúdie a recenzie z oblasti kresťanskej antropológie, patológie, psychológie, pedagogiky a sociálnej práce. Prvá štúdia Vás uvedie do antropologicko-etického problému dnešnej bioetiky, ktorá dnes môže hraničiť s náladou kresťanskej spoločnosti. Ďalší článok predstavuje patristické pohľady na vznik a pôvod človeka. Nasledujúci článok nadväzuje témou hlbšieho preniknutia do svätotočcovského chápania človeka ako bytosť postavenú najvyššie v tomto svete. Štvrtá štúdia uvádza do tesného prepojenia kresťanskej antropológie a duchovnosti na základe novozákonných odkazov v apoštolských listoch a veľkých učiteľov a otcov Cirkvi, ako sú svätý Ján Zlatoústý, svätý Ján Damaský a svätý Nikodím Svätohorský. Práve posledný spomenutý je predmetom ďalšieho príspevku, ktorý prepája antropológiu s liturgickou praxou Cirkvi, ktorej východiskom je predovšetkým svätá Eucharistia. Posledný článok približuje sociálnu politiku štátu a Cirkvi, ich súčasnú spoluprácu a možné prehĺbenie vzájomnej spolupráce v skúmanej problematike.

V závere tohto čísla Vám predstavujeme recenzie na dve zaujímavé publikácie z oblasti psychológie a sociálnej práce.

Veríme, že si aj v tomto čísle nájdete myšlienky, ktoré Vás zaujmú a napomôžu Vám vo Vašej vedeckej a akademickej činnosti a osobnom živote.

Pavol Kochan (editor)

POJMY OSOBA A DÔSTOJNOSŤ A ICH VÝZNAM V BIOETIKE¹

Miroslav ŽUPINA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Pojmu *osoba* patrí v teológii ako aj v bioetike centrálne miesto. Tento pojem, ktorý v teologickej terminológii je jedinečný a vďaka ktorému mohli byť vyjadrené a formulované dve najhlavnejšie cirkevné dogmy – triadologická a christologická – je súčasne aj dôležitý filozofický a právny pojem, ktorý odкрýva tajomstvo výnimočnosti a neopakovateľnosti človeka a tiež hovorí o jeho dôstojnosti – hodnote každého ľudského života.

Pojmy *osoba* a *dôstojnosť* sa vyskytujú hneď v prvých článkoch takmer vo všetkých súčasných ústavách demokratických krajín a rôznych deklaráciách, kde sa kategoricky a bezvýhradne kladie prvoradý dôraz na úctu k ľudskému životu. Táto skutočnosť pridáva uvedeným dvom pojmom na ešte väčšom význame, pretože z nich činí spoločný základ pre vzájomný dialóg medzi vedcami a odborníkmi, ktorí sa zaoberajú bioetikou. Je však charakteristické, že zatiaľ čo takmer všetci sa odvolávajú na pojmy *osoba* a *dôstojnosť* a chápu ich v tom istom význame, t. j. osobitej hodnoty ľudského života, predsa často prichádzajú nielen k odlišným, ale až k navzájom protikladným záverom. Je teda v našom záujme, aby sme skúmali toto odlišné používanie uvedených pojmov vrátane ich významu, ktorý je pre bioetiku veľmi dôležitý.

Podľa učenia pravoslávnej teológie človek je *osobou*, pretože bol Bohom stvorený *na obraz a podobu*² svojho Stvoriteľa.³ V zhode s týmto učením, ktoré pre kresťanskú antropológiu predstavuje pevný základ, človek je Bohom povolaný z nebytia k bytiu, od neexistencie k existencii – životu, existuje pre

¹ Táto štúdia je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2012 VGA *Súčasná bioetická otázky z pohľadu pravoslávnej teológie a ich duchovný rozmer* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

² κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ομοίωσιν

³ Pozri 1 Mjž 1, 26.

spoločenstvo so svojím Stvoriteľom, je povolaný byť Bohu podobný a stať sa „bohóm“ podľa blahodäte. To je perspektíva života každého človeka, t. j. každej osoby.⁴

Teda *osoba* vychádza zo špecifickosti stvorenia na Boží obraz, čo sa chápe ako Boží dar, ktorý je stotožňovaný s počiatkom života človeka. Človek sa nestáva *osobou* v určitom čase, ale je *osobou*, pretože už ako *osoba* je povolaný k existencii, teda životu.⁵ „Teológia *osoby* a toho, čo tvorí človeka ako osobu, bola cirkevnými Otcami vyvinutá v tesnej súvislosti s teológiou Svätej Trojice... Trojičný Boh sa zjavuje ľudstvu predovšetkým v rámci osobnej existencie, t. j. prejavuje sa ako konkrétna Osoba.“⁶ Vďaka precíznemu teologickému učeniu kappadockých Otcov bolo chápanie *osoby* posunuté od abstraktnosti a všeobecnosti k určitosti a konkrétnosti.

Základ osobnej existencie človeka v jeho stvorení na Boží obraz a podobu má pre bioetiku nesmierne veľký význam, pretože tým sa vysvetľuje jedinečnosť a neopakovateľnosť každej osoby bez rozdielu. Takýmto chápaním osoby sa prekračujú deliace čiary a prekonávajú rozdiely medzi ľuďmi, čím sa zreteľne manifestuje ich rovnosť. Všetci ľudia sú Bohom obdarení dôstojnosťou Božieho pôvodu a tiež všetkým je daná možnosť zbožštenia. Na základe takéhoto chápania *človek* a *osoba* sú podľa pravoslávnej teológie v antropologickom kontexte dva identické pojmy, ktoré sa môžu vzájomne substituovať.

Potvrďuje to aj známy grécky teológ H. Vlachos, ktorý v tejto súvislosti hovorí: „Človek je hypostázou a keďže hypostáza je totožná s osobou, preto sa človeku prisudzuje aj pojem osoby.“⁷ Túto vzájomnú súvislosť medzi pojmami *človek* a *osoba* môžeme pozorovať aj priamo vo Svätom Písme. Napríklad, keď svätý apoštol Pavol hovorí o spojení a spoločenstve medzi človekom a Bohom,

⁴ Pozri ŽUPINA, M. 2012. *Svätootcovská skúsenosť ako ukazovateľ pravoslávnej teológie*. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej „ELPIS“ w Gorlicach, 2012. s. 104-105.

⁵ Pozri BRECK, J. 1998. *The Sacred Gift of Life: Orthodox Christianity and Bioethics*. Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1998. p. 28-32.

⁶ JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnosti. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 43.

⁷ ΒΛΑΧΟΣ, Ι. 1994. *Το πρόσωπο στην Ορθόδοξη Παράδοση*. Λεβαδεια : Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου, 1994. σελ. 78.

používa vyjadrenie *osoba k osobe*,⁸ čo vyjadruje stav človeka, ktorý sa podľa svätotočcovskej pravoslávnej tradície nachádza v stave osvietenia mysle a zbožštenia, to znamená duchovného zrenia Boha.⁹

Paralelne s termínom *osoba* sa v bioetike veľmi často používa pojem *dôstojnosť*, ktorý hovorí o absolútnej hodnote každej osoby, teda presvedčení, že dôstojnosť nepodlieha diskusii, kompromisu či obmedzeniu. Keďže každý človek je nositeľom Božieho obrazu a existuje ako *osoba*, preto aj každý bez rozdielu má tú istú hodnotu a *dôstojnosť*. Tento postoj je potvrdený samotným Christom, ktorý svojím vtelením, a tým, že prijal ľudskú prirodzenosť a stal sa človekom, stotožnil sa s ním vo všetkom okrem hriechu. V Christu sa nelíši Žid od Gréka, otrok od slobodného, muž od ženy, ale všetci sú si pred Bohom rovní.¹⁰ Prikázaním lásky, ktorá v kresťanskej etike zastáva centrálnu pozíciu, nie sú vnášané ani tie najmenšie náznaky akýchkoľvek rozdielov, ale práve naopak, človek – kresťan je vyzývaný milovať každého človeka bez rozdielu, navyše aj nepriateľa.¹¹

Dôstojnosť hovorí o tom, že k *osobe* je potrebné mať vzťah ako k cieľu, a nie ako k prostriedku.¹² Presne v tomto konštatovaní spočíva aj základný rozdiel medzi dôstojnosťou a hodnotou na jednej strane a cenou na druhej strane, ktorá môže byť porovnávaná, nahradená alebo zastúpená.¹³ Avšak každý človek ako *osoba* je jedinečný, neopakovateľný a nenahraditeľný. Teda zatiaľ čo termínom

⁸ 1Kor 13, 12: „... πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.“ (Nie je zriedkavý ani preklad *tvárou v tvár*.) Apoštol Pavol pojem *osoba* v priamom vzťahu k človeku používa aj v 2Kor 1, 10-11.

⁹ *θεωρία* – osvietenie mysle, ako aj zrenie nestvorenej Božej slávy alebo svetla (*θεοπτία*). Podrobnejšie pozri VLACHOS, H. (metr.) 2006. *Pravoslavná spiritualita (stručné uvedení)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2006. s. 63-69.

¹⁰ Pozri Gal 3, 28; 1Kor 12, 13; Kol 3, 11.

¹¹ Pozri ŽUPINA, M. 2011. Antropologicko-etické chápanie blízkeho v kontexte kresťanskej lásky. In *Sociálna práca – pomoc blížnemu*. [online]. [2013-06-11]. Zborník príspevkov zo IV. študentskej konferencie. (ed. A. Momot). Gorlice : ELPIS – Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej w Gorlicach, 2011. s. 91. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,1739,0,SOCIÁLNA_PRÁCA_-_POMOC_BLIŽNEMU.html>.

¹² Pozri BANTΣΟΣ, M. 2004. Η σημασία της ορολογίας στη Βιοηθική. In *Επιστημονική επετηρίδα θεολογικής σχολής*. Θεσσαλονίκη : Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2004, Τομ. 9. σελ. 151.

¹³ Pozri BANTΣΟΣ, M. 2003. Η ιερότητα της ζωής. Οι θέσεις της ρωμαιοκαθολικής θεολογίας σε θέματα βιοηθικής. Θεσσαλονίκη : Σφακιανάνκη Κορηλία, 2003. σελ. 78-79.

jednotlivec je vyjadrená jednoducho biologická stránka človeka ako jednotky ľudského rodu, s termínom *osoba* sa zdôrazňuje osobitosť a dôstojnosť každého človeka. *Dôstojnosť osoby* vychádza z jej všeobecne akceptovaného uznania a je zakotvená v jednotlivých článkoch *Všeobecnej deklarácie ľudských práv*,¹⁴ ktoré identifikujú a pomenúvajú jednotlivé práva človeka. Tie garantujú človeku možnosť žiť a konať ako *osobe* – slobodnej bytosti, ktorá predstavuje „cieľ sám osebe“, ochraňujúc ju od každého štátneho alebo individuálneho pôsobenia, ktoré zneuznáva osobný charakter jej existencie. Pretože tieto práva vyjadrujú a konkretizujú *dôstojnosť* človeka, nie sú „produktom“ spoločnosti ani nezávisia od určitých politických, spoločenských či iných podmienok,¹⁵ ale prináležia každému človeku ako *osobe* bez rozdielu na základe „uznania vrodenej dôstojnosti a rovnakých a neodcudziteľných práv všetkých členov ľudskej rodiny.“¹⁶

Snaha po vymedzení osobitosti *osoby* a jej *dôstojnosti* sa neobjavuje len ako výsledok hľadania určitých etických hraníc so zámerom ochrany človeka pred nebezpečenstvom, ktoré prinášajú rôzne biotechnologické aplikácie. „Volajú“ po nej aj tí vedci, ktorí s entuziazmom vítajú každý vedecký objav bez toho, aby ho kriticky preskúmali a zaujali k nemu seriózný a nestranný postoj. Zatiaľ čo všetci jednohlasne a takmer pompézne upriamujú pozornosť na dôstojnosť človeka a jeho neodnímateľné práva, mnohí z nich však nielen nestotožňujú osobu s človekom, ale naopak, vznášajú svoje argumentácie, ktoré majú odlišiť osobu od človeka.¹⁷ Podľa mnohých odborníkov človek len v tom prípade je

¹⁴ Všeobecná deklarácia ľudských práv (Charta ľudských práv) bola prijatá na zasadnutí III. Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov (OSN) vo forme rezolúcie číslo 217 (III) dňa 10. decembra 1948. Predstavuje všeobecný katalóg ľudských práv. Hoci nie je právne záväzným dokumentom, považuje sa za jeden zo základných prvkov medzinárodného práva a slúži ako vzor pre vytvorenie právnych noriem na ochranu ľudských práv. Slovenská republika sa hlási k zásadám tejto deklarácie.

¹⁵ Pozri HILPERT, K. 1998. «Menschenrechte». In *Lexikon der Bioethik*, Vol. II. Gütersloh, 1998, s. 671.

¹⁶ *Všeobecná deklarácia ľudských práv. Preambula*. [online]. [2013-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.amnesty.sk/vseobecna-deklaracia-ludskych-prav>>.

¹⁷ Pozri SINGER, P. 1994. *Praktische Ethik*. Stuttgart : Reclam, 1994. s. 70. LEIST, A. 1990. *Eine Frage des Lebens. Ethik der Abtreibung und künstlichen Befruchtung*. Frankfurt am Main : Campus, 1990. s. 63. Pozri HARRIS, J. 1995. *Der Wert des Lebens. Eine Einführung in die medizinische Ethik*. Berlin, 1995. s. 35-37.

osobou, keď disponuje takými schopnosťami a spôsobilosťami, ktoré ho činia odlišným od ostatných bytostí, čo ho napokon činí aj oprávneným požívať uznávanú dôstojnosť.

V tomto bode sa ľahko vynára otázka: Od ktorého okamihu existencie môže byť človek považovaný za osobu? Odpovedí je mnoho a sú rôzne. V podstate svedčia o odlišných pohľadoch v súvislosti s posudzovaním a hodnotením dostatočného rozvoja schopností človeka. Niektorí si vyžadujú existenciu aktívnych schopností a z tohto dôvodu aj umiestňujú uznanie osoby do obdobia prvých rokov života dieťaťa. Iní za hľadaný časový okamih považujú narodenie človeka, zatiaľ čo ďalší súhlasia s uznaním osoby v štádiu embrya, kedy sú väčšie predpoklady pre rozvoj zmyslových i duchovných schopností človeka. Za takýto dostatočne vhodný časový medzník sa považuje napríklad tretí mesiac tehotenstva, teda doba, kedy sa formuje a vytvára mozog človeka, ktorý je považovaný za centrum ľudských schopností, alebo približne v 14. deň od počatia, kedy už došlo k uhniezdeniu embrya (blastocysty) v sliznici maternice.¹⁸

Nebudeme ďalej analyzovať dôvody a argumentácie, ktoré podporujú či vyvracajú vyššie uvedené názory, pretože našim cieľom je zdôrazniť veľký význam pojmu *osoba* pre bioetiku, keďže od jeho chápania sa vo veľkej miere odvíja aj všeobecný postoj voči aplikovaniu biotechnológie, ktoré sa bezprostredne týka ľudského života. Je zrejmé, že pre časové obdobie, kedy človek nie je považovaný za osobu, je mu odňatá dôstojnosť, čím je pozbavený aj z nej vyplývajúcich práv, teda sú mu odňaté už základné práva na život a telesnú celistvosť. V takomto štádiu vývinu človek predstavuje biologickú „substanciu“, ktorej sa dostáva ochrany podobne ako ostatným biologickým živým tvorom, avšak jeho ochrana nie je absolútna, pretože podlieha „vyšším záujmom“, ako napríklad vedeckému výskumu za účelom hľadania nových liekov na nevyliciteľné choroby. Takýmto spôsobom sa vytvárajú podmienky

¹⁸ Otázku 14. dňa po oplodnení priniesla do vedeckej a odbornej diskusie Rada pre poradenstvo v otázkach etiky USA (Ethics Advisory Board – Department of Health Education and Welfare) v roku 1979, pričom argumentovala, že 14. deň zodpovedá momentu, keď je uhniezdenie vajíčka ukončené.

pre etické ospravedlnenie všetkých foriem a spôsobov zasahovania (intervencie) do človeka počas prvých okamihov po počatí. Interrupcia, uskutočňovanie experimentov na ľudských embryách, umelé oplodnenie, predpôrodná diagnostika, predstavujú niektoré z metód, ktoré môžu byť eticky ospravedlniteľné práve z dôvodu, že človek podľa zástancov liberálnych postojov nie je v prvých štádiách svojho života považovaný za *osobu*.

„Keď tvrdíme, že život začína neskôr než automaticky oplodnením, dostávame sa do veľkých problémov, lebo nemáme pevne stanovené kritériá, ktoré by nám umožnili zaujať zodpovedné stanovisko, že život začína v túto, alebo onú chvíľu po počatí.“¹⁹ Každé embryo je už v podstate potenciálnym človekom, čo potvrdzuje aj cirkevný spisovateľ Tertulián, ktorý hovorí: „Ak zabránime narodeniu, je to predčasná vražda človeka, a nerozhoduje to, či vytrhneme dušu už narodenú alebo ju zničíme vo chvíli, keď sa rodí. Je už človekom ten, kto ním bude; tak ako každý klíček obsahuje v sebe plod.“²⁰

Na záver dodávame, že embryo je podľa pravoslávnej antropológie plnohodnotnou ľudskou bytosťou, t. j. človekom i *osobou* od prvého okamihu počatia. Zhodne s týmto konštatovaním rozvíjajú svoje názory o človeku takí významní cirkevní Otcovia, ako napríklad svätý Atanáz Veľký, svätý Gregor Teológ, svätý Gregor Nysský, svätý Maxim Vyznávač či svätý Ján Damaský. Pravoslávna patristická teológia je v otázke počiatku života človeka jednotná a dá sa zhrnúť do vety, že už vo chvíli počatia začína existencia a život nového človeka, ktorého síce môžeme nazývať rôznymi pojmi (zygota, embryo, zárodok, plod a pod.), ale vo svojej podstate ide o ľudskú *osobu*.²¹

¹⁹ JEŽEK, V. 2004. Bio-etika a ľudské klonovanie. In *Pravoslávny kalendár 2004*. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2003. s. 75.

²⁰ TERTULLIANI Operum Pars Prima, Series Prima. Libri Apologetici. Apologeticus Adversus Gentes Pro Christianis, IX, 8. In MIGNE, J.-P. 1844. *Patrologiae cursus completus (Latina). Tertulliani Presbyteri Carthaginensis Opera Omnia*. Volumen 1. Parisiis, 1844. s. 323.

²¹ Pozri ŠIPOVÁ, M. 2012. Pohľad Pravoslávnej cirkvi na nenarodený ľudský život. In *Pravoslávie jako czynnik odnowy tradycyjnych wartości chrześcijańskich w Unii Europejskiej*. [online]. [2013-06-17]. Międzynarodowa konferencja naukowa, 27 listopada 2012 w Szymbarku. (eds. R. Dubec – J. Husár). Gorlice : ELPIS – Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej w Gorlicach, 2012. s. 218-219. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,1803,0,Miedzynarodowa_konferencja_naukowa_PRAWOSLAWIE_JAKO_CZYNNIK_ODNOWY_TRADYCYJNYCH_WARTOSCI_CHRZESCIJANSKICH_W_UNII_EUROPEJSKIEJ_.html>. Porovnaj s BOŠMANSKÝ, K.

Zoznam bibliografických odkazov

- BOŠMANSKÝ, K. 1996. *Človek vo svetle pastorálnej medicíny a medicínskej etiky*. 1. vyd. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula – Spišské Podhradie, 1996. 152 s. ISBN 80-7142-039-5.
- BRECK, J. 1998. *The Sacred Gift of Life: Orthodox Christianity and Bioethics*. 1. ed. Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1998. 288 p. ISBN 978-0881418552.
- BRECK, J. 2000. Bioetické dilemy a pravoslávie. In *Pravoslávny kalendár 2001*. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2000. s. 121-130. ISBN 80-968134-3-9.
- ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ, Α. 2000. *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*. 1. εκδ. Αθήνα : Ακρίτας, 2000.
- HARAKAS, S. 1982. *Contemporary Moral Issues: Facing the Orthodox Christian*. 1. ed. Minneapolis, Minnesota : Light and Life Publishing Company, 1982. 185 p. ISBN 0-937032-24-7.
- HARAKAS, S. 1996. *Health and Medicine in the Eastern Orthodox Tradition: Faith, Liturgy, and Wholeness*. 2. ed. Minneapolis, Minnesota : Light and Life Publishing Company, 1996. 190 p. ISBN 0-8245-0934-X.
- HARRIS, J. 1995. *Der Wert des Lebens. Eine Einführung in die medizinische Ethik*. Berlin : Akademie Verlag, 1995. 374 s. ISBN 3-05-002666-9.
- JEŽEK, V. 2004. Bio-etika a ľudské klonovanie. In *Pravoslávny kalendár 2004*. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2003. s. 72-76. ISBN 80-968134-5-5.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecenství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 194 s. ISBN 80-8068-306-9.
- LARENTZAKIS, G. 2003. Dôstojnosť človeka ako základ pre základné práva a ľudské práva v dnešnej a zajtrašej spoločnosti. In *Byzantská kultúra v kontexte európskej civilizácie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medziná-

1996. *Človek vo svetle pastorálnej medicíny a medicínskej etiky*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula – Spišské Podhradie, 1996. s. 10-11.

- rodnou účastou. (ed. J. Zozulák). Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2003. s. 66-74. ISBN 80-8068-209-7.
- LEIST, A. 1990. *Eine Frage des Lebens. Ethik der Abtreibung und künstlichen Befruchtung*. Frankfurt am Main : Campus, 1990. 250 s. ISBN 978-3-5933-4163-7.
- MANTZAPIΔΗΣ, Γ. 2009. *Χριστιανική Ηθική II*. 2. εκδ. Θεσσαλονίκη : Π. Πουρναρά, 2009. 750 σελ. ISBN 960-242-272-6.
- СИЛУЯНОВА, И. 2001. *Этика врачевания: Современная медицина и православие*. 2. изд. Москва : Издание Московского Подворья Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2001. 319 с. ISBN 5-7789-0111-9.
- SINGER, P. 1994. *Praktische Ethik*. 2. Ausg. Stuttgart : Reclam, 1994. ISBN 3-15-008033-9.
- ŠIPOVÁ, M. 2012. Pohľad Pravoslávnej cirkvi na nenarodený ľudský život. In *Prawosławie jako czynnik odnowy tradycyjnych wartości chrześcijańskich w Unii Europejskiej*. [online]. [2013-06-17]. Międzynarodowa konferencja naukowa, 27 listopada 2012 w Szymbarku. (eds. R. Dubec – J. Husár). Gorlice : ELPIS – Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej w Gorlicach, 2012. s. 216-229. ISBN 978-83-63055-11-0. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,1803,0,Miedzynarodowa_konferencja_naukowa_PRAWOSLAWIE_JAKO_CZYNNIK_ODNOWY_TRADYCYJNYCH_WARTOSCI_CHRZESCIJANSKICH_W_UNII_EUROPEJSKIEJ_.html>.
- TERTULLIANI Operum Pars Prima, Series Prima. Libri Apologetici. Apologeticus Adversus Gentes Pro Christianis. In MIGNE, J.-P. 1844. *Patrologiae cursus completus (Latina). Tertulliani Presbyteri Carthaginensis Opera Omnia*. Volumen 1. Parisiis, 1844. s. 257-536.
- BANTΣΟΣ, Μ. 2003. *Η ιερότητα της ζωής. Οι θέσεις της ρωμαιοκαθολικής θεολογίας σε θέματα βιοηθικής*. 1. εκδ. Θεσσαλονίκη : Σφακιανάκη Κορνηλία, 2003. 456 σελ. ISBN 960-6681-34-3.
- BANTΣΟΣ, Μ. 2004. Η σημασία της ορολογίας στη Βιοηθική. In *Επιστημονική επετηρίδα θεολογικής σχολής*. Θεσσαλονίκη : Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2004, Τομ. 9, σελ. 147-160. ISBN 1108-4758.
- ΒΛΑΧΟΣ, Ι. 1994. *Το πρόσωπο στην Ορθόδοξη Παράδοση*. 2. εκδ. Λεβαδεια : Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου, 1994. 378 σελ. ISBN 960-7070-17-8.

- VLACHOS, H. (metr.) 2006. *Pravoslavná spiritualita (stručné uvedení)*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslavná bohoslovecká fakulta, 2006. 120 s. ISBN 80-8068-465-0.
- ŽUPINA, M. 2011. Antropologicko-etické chápanie blížneho v kontexte kresťanskej lásky. In *Sociálna práca – pomoc blížnemu*. [online]. [2013-06-11]. Zborník príspevkov zo IV. študentskej konferencie. (ed. A. Momot). Gorlice : ELPIS – Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej w Gorlicach, 2011. s. 84-94. ISBN 978-83-931180-8-3. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,1739,0,SOCIÁLNA_PRÁCA_-_POMOC-_BLÍŽNEMU.html>.
- ŽUPINA, M. 2012. *Svätootcovská skúsenosť ako ukazovateľ pravoslávnej teológie*. 1. vyd. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej „ELPIS“ w Gorlicach, 2012. 126 s. ISBN 978-83-63055-13-4.

THE CONCEPTS *PERSON* AND *DIGNITY* AND THEIR IMPORTANCE IN BIOETHICS

Miroslav ŽUPINA, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, miroslav.zupina@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The present study explores the concepts *person* and *dignity* on the basis of biblical and patristic tradition of the Church and highlights the need for their proper understanding also with respect to continued progress in science, biotechnology and medicine. The area of bioethics, in particular, represents the intersection of a number of scientific and technical discussions, seeking answers to important anthropological questions. These are directly related to the definition of man as a living being, its origin and roots. Orthodox anthropology understands the human being as a *person* and work with the fact that every person is being created in the *image* and *likeness* of his Creator, while giving a great emphasis on its uniqueness, unrepeatability and individuality. This contribution attempts to give an appropriate argumentation support for the idea that the embryo is under Orthodox anthropology a full human being, i.e. a man and a *person* from the very first moment of conception, and thus he has also the right for an adequate dignity. This particular dignity advocates that the *human person* even at this stage of embryonic development should be given an appropriate relationship, namely as to the target, rather than to a mere means that can be used for experimentation.

Key words

Bioethics, anthropology, man, person, dignity, value, embryo.

STVORENIE ČLOVEKA V UČENÍ SVĚTÝCH OTCOV A CIRKEVNÝCH SPISOVATEĽOV²²

Ján PILKO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Svätý Ján Zlatoústý nazýva človeka „najdokonalejším z Božích zvierat“, keďže človek je najkomplikovanejším tvorom zo všetkého stvorenia. Postavenie človeka v rámci samotného tvorstva pramenilo zo zloženia človeka, ktorý ako jediný zo všetkých tvorov sa skladal ako z duchovnej, tak aj z materiálnej zložky.²³ Boh je pôvodca všetkého jestvujúceho, „všetko povstalo z ničoho a podľa Jeho vôle“²⁴ hovorí svätý Ignatij Antiochijský. Podobne pokračuje aj svätý Ján Damaský keď hovorí: „Boh tvorí myslou a myseľ sa stáva skutočnosťou“²⁵. Boh predvídal všetky veci skôr, než začali byť, pretože si ich predstavil vo svojej mysli, a každé bytie dostáva svoju existenciu v konkrétnom momente, podľa večného zámeru božej vôle, ktorá je obrazom i vzorom stvorených vecí“²⁶

Svoju predstavu o človeku rozpracoval svätý Gregor Nysský vo svojom spise „O stvorení človeka“²⁷ V tomto diele vytvoril pomerne komplexný antropologický pohľad na človeka a jeho stvorenie. Gregor predstavuje tento

²² Táto štúdia je výsledkom riešenia vedeckovýskumného projektu *Fenomén slobody – hodnota kultúrnej a sociálnej identity* (VEGA č. 1/0276/11).

²³ Pozri JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 10.

²⁴ ИГНАТИЙ БОГОНОСЕЦ. *Послание к ефессянам* [online]. [2013-02-16]. Dostupné na internete: <<http://www.pagez.ru/lsn/0038.php>>.

²⁵ СВ. ИОАНН ДАМАСКИН. *Точное изложение православной веры. Книга 1. Глава XIII. О месте Божию и о том, что одно только Божество неописуемо*. [online]. [2013-02-22]. Dostupné na internete: <<http://www.pagez.ru/lsn/0230.php>>.

²⁶ СВ. ИОАНН ДАМАСКИН. *Точное изложение православной веры. Книга 1. Глава IX. О том, что приписывается Богу*. [online]. [2013-02-22]. Dostupné na internete: <<http://www.pagez.ru/lsn/0230.php>>.

²⁷ Περί κατασκευής ἀνθρώπου.

spis ako doplnok k dielu svätého Vasilija Veľkého o šiestich dňoch stvorenia²⁸, kde sa nenachádza výklad o stvorení človeka.²⁹ Hlavným zameraním svätého Gregora Nysského je, ako vysvetliť napätie, ktoré nachádzame medzi pôvodným stvorením človeka, ktoré zodpovedalo Božskému zámeru a súčasnou ľudskou biedou, ktorú teraz prežívame.³⁰

Zvláštna dôstojnosť človeka je v biblickom ponímaní zdôraznená rozvahou, ktorú tvorca činí pred jeho stvorením: „*Učiniťme človeka podľa nášho obrazu a našej podoby*“³¹ Ako zdôrazňuje Vasilij Veľký, skutočnosť „podľa obrazu“ máme od momentu nášho stvorenia a skutočnosť „podľa podoby“ získavame vďaka svojej slobodnej vôli. Ak by nám Boh pri stvorení nepovedal „podľa podoby“ ale len „stvorme“, teda, ak by nám nedal možnosť stať sa Mu podobnými, vlastnými silami by sme nemohli dosiahnuť Božiu podobu.³²

Z biblického rozprávania môžeme pozorovať že vznik iných bytostí sa neuvádza z čoho, ako a prečo boli stvorené, ani o ich predlohe (u človeka to bol samotný Boh) ani o ich cieli, ktoré toto stvorenie malo. Na prvý pohľad sa telesná výbava človeka nijak nezhoduje s jeho kráľovskou dôstojnosťou, dokonca je v porovnaní so zvieratami dosť chudobná. Človek nemá k svojej ochrane ani rohy, ani pazúry, ani jedovatý bodec a dokonca ani poriadnu sršť.

²⁸ Pozri BASIL Z CAESAREJE. 2004. *Devět kázání o stvoření světa*. (prekl. Karla Korteová). 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2004.

²⁹ O stvorení človeka hovorí na konci svojho diela ale je to skôr obrana proti Židom, ktorý tvrdili, že človeka stvoril jeden Boh. Vasilij hovorí: „Teraz je tu však veta, ktorá ich núti raz a navždy zmĺknuť: „A povedal Boh: Stvorme človeka“. Ide tu snáď podľa teba o jednu jedinú osobu? Nie je tu predsa napísané „nech je stvorený človek“, ale „stvorme človeka“. Počuješ správne, ty, ktorý sa staviaš proti Christovi – Boh tu hovorí k tomu, ktorý koná stvoriteľské dielo s ním, k tomu, „skrze ktorého stvoril aj vek a ktorý všetko podopiera svojím mocným slovom“ (Žd 1, 2 - 3). Filón Alexandrijský tvrdil že to Boh hovoril okolo stojacim anjelom. Gregor však na to oponuje: „Mysli tiež na to, že Písmo pokračuje slovami „podľa svojho obrazu“. (Gn 1, 26). Čo tomu hovoríš? Je snáď Boží obraz taký istý ako obraz anjelov? Jednu a tu istú podobu však majú nevyhnutne Syn a Otec, podobu, ktorá je určite utváraná spôsobom hodným Boha, teda nie ako telesná postava, ale ako čosi, čo má božské vlastnosti. Pozri BASIL Z CAESAREJE. 2004. *Devět kázání o stvoření světa*. (prekl. Karla Korteová). 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2004, s. 287–288.

³⁰ Pozri KARFÍKOVÁ, L. 1999. *Řehoř z Nyssy. Boží a lidská nekonečnost*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1999. s. 111.

³¹ Gn 1, 26.

³² ZOZULAK, J. 2001. Človek podľa Božieho obrazu a podoby. In *Orthodox revue*. Praha : Orthodoxia – vzdělávací centrum při pravoslavném katedrálním chrámu sv. Cyrila a Metoděje, 2001, roč. 4, č. 4-5, s. 71.

Čo sa však ukazuje ako nedostatok je podľa Gregora Teológa motiváciou k tomu aby ostatné tvory ovládol: „Práve preto že sa sám nepohybuje obzvlášť rýchlo, skrotil kone. Pretože sa rodí nahý, chová ovce. Keďže potrebuje dovážať potrebné veci z inokadiaľ, zadovážil si zvieratá k nosení ťažkých vecí. Ako pomocníci v jeho neschopnosti mu slúžia aj hovädzí dobytok a pes. Železo mu nahrádza v čase vojny rohy a pazúry, luk a šíp zastúpi rýchlosť a krídla vtákov“³³.

Problémy a zlo vo stvorení sa nezakladali na nejakej chybe Stvoriteľa, ale na samotnej činnosti človeka. Stvorenie sa vyznačovalo dokonalou harmóniou a krásou. Svätý Irenej Lyonský o hovorí o tom, že viditeľná príroda je: „harfou, ktorej rozličné zvuky vytvárajú tajuplnú harmóniu: ten, ktorý je touto harmóniou okúzlený, nedokáže povedať, že každý z týchto zvukov je dielom spojený síl mnohých hudobníkov, tak ako jedna a tá istá ruka hrá na nízkych a aj na najvyšších akordoch, my pozorujeme základ a rôznorodosť akéhokoľvek stvorenia a zostávame verný zákonom rozumu a pravdy, pevne veríme v jedného Boha, ktorý všetko stvoril“³⁴ Toto postavenie človeka je v rámci tvorstva naznačené i samotným spôsobom, ako bol človek stvorený – k Božiemu obrazu a podobe.³⁵ Svätí Otcovia učia, že nie len duša, ale aj telo bolo spoluúčastné na skutočnosti podľa „Božieho obrazu“, pretože prvý človek bol stvorený podľa svojho prototypu, ktorým nebol nikto iný, ako Boh Slovo, ktorý prijal telo, aby spasil človeka. Stvorene, nazývajúce sa človek, nepozostáva ani zo samotnej duše, ani zo samotného tela. Pozostáva z duše i tela, ktoré tvoria bytosť, stvorenú Bohom podľa Jeho obrazu. Takýmto spôsobom je človek ako hmota a ako duch povolaný stať sa účastníkom Božieho Kráľovstva.³⁶

³³ KARFÍKOVÁ, L. 1999. Řehoř z Nyssy. Boží a lidská nekonečnost. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1999. s. 113–114.

³⁴ СВ. ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 2008. Против ересей. Доказательство апостолской проповеди. (prekl. Протоиерей П. Преображенский, Н. И. Сагарда) Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, s. 187.

³⁵ JEŽEK, V. 2005. Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecké fakulta, 2005. s. 11.

³⁶ ZOZULAK, J. 2001. Človek podľa Božieho obrazu a podoby. In *Orthodox revue*. Praha : Orthodoxia – vzdělávací centrum při pravoslávném katedrálním chrámu sv. Cyrila a Metoděje, 2001, roč. 4, č. 4-5, s. 71.

Vážne a terajšia doslova „zvieracia“ povaha z ktorej vážne vyplývajú, nemohli podľa Gregora Nysského k prvotnému stvoreniu, ale sú výsledkom poklesu ľudskej prirodzenosti.³⁷ Je to výsledok akéhosi doslovne „zvieracieho človeka“ ktorý dobrovoľne opustil svoju pôvodnú anjelskú povahu a pripodobnil sa zvieratám. Ani zvierací spôsob množenia, ktorý je umožnení človeku cez rôznorodosť pohlavia, neodpovedá pôvodnému Božskému zámeru s bytosťou stvorenou podľa Božieho obrazu.³⁸ Podľa Christových slov sa ľudia po vzkriesení podobní anjelom a nebudú sa ženiť ani vydávať³⁹. Koniec podľa Gregora nie je nič iné ako znovu nastolenie pôvodného stavu⁴⁰, keďže však Boh predpokladal odpadnutie človeka od anjelskej prirodzenosti, umožnil od počiatku ešte iný zvierací spôsob rozmnožovania, ktorým má byť ako určitý náhradný spôsob dosiahnutia plného počtu duší. Až bude tento počet naplnený, ľudské dejiny sa uzavru a čas sveta ako ho poznáme sa skončí. Vtedy sa človek vráti od terajšej smrteľnej pozemskosti k pôvodnému stavu, kedy bol oslobodení od vášní a času.⁴¹

Pôvod zla leží v telesnej slobode. Svet, ktorý stvoril Boh a ktorý je daný do rúk človeku a anjelom, aby chránili a prejavovali jeho plnosť. Tak je stvorená sloboda zverená pozemskému bytiu a vďaka nej vzniká zlo. Podľa učenia

³⁷ Princíp zla vo stvorenom svete podľa Sergeja Bulgakova je plod stvoreného sebaurčenia a tvorby. Tento princíp vzniká v čase, rovnako ako v čase končí. V určitom zmysle môžeme povedať, že zlo je telesnosťou stvorenou ako v anjelskom, tak v ľudskom svete, avšak je jasné, že nie je stvorené „z ničoho“ (pretože taká je iba Božia tvorba), ale zo samotnej telesnosti., ktorú Boh stvoril. Z tohto hľadiska je zlo parazitom bytia, vzniká v ňom ako jeho určitá choroba a všetku svoju moc uchvacuje jedine od bytia. Tak sa z aktualizovanej ničoty stáva realnosť. Pozri BULGAKOV, S. 2004. *Nevěsta Beránkova (O Boholidsťvi)*. (prekl. Alan Černošous). 1. vydanie. Velehrad : refugium Velehrad – Roma s.r.o., 2004. s. 184.

³⁸ Rozmnožovanie ľudí je umožnené Bohom, ako požehnanie. Po páde človeka sa rozmnožovanie nesie v intenciách biologickej nutnosti. Kniha Genesis hovorí o tom, že človek opustí svojich rodičov (Gn 2, 24), čo naznačuje slobodnú vôľu, kedy muž vstupuje do obecnstva neie na základe prirodzenej nutnosti (ako vo vzťahu k svojim rodičom), ale na základe slobodného rozhodnutia, a muž a žena sa tak stávajú obrazom Trojice. JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnstvu. Úvod do byzantské teologickej antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 14.

³⁹ Pozri Mk 12, 25.

⁴⁰ ἀποκατάστασις.

⁴¹ Pozri KARFÍKOVÁ, L. 1999. *Řehoř z Nyssy. Boží a lidská nekonečnost*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1999. s. 122.

Cirkvi zlo najprv vzniká v duchovnom svete netelesných anjelov (ako ontologicky tak aj chronologicky). Práve tu existuje vo svojej čírej podobe, nie ako nepochopenie alebo omyl, či dokonca ako klam (ako je tomu u človeka), ale ako priame sebaurčenie. V tejto sfére zlo vzniká bezprostredne v oblasti vzťahu k Bohu, pretože netelesní duchovia nazerajú na Boha tvárou v tvár. Tu nie je možný žiadny ateizmus alebo polovičná viera, ako o tom svedčí slová apoštola Jakuba: „*Aj zlí duchovia veria (a predsa) sa trasú hrôzou*“⁴², takže v tomto prípade je zlo priamy odpor proti Bohu a prejav nenávisti voči Nemu.⁴³ Pavel Florenský hovorí, že v človeku nie je prítomná žiadna realita, ktorá by bola zlom, ale zlom sa stáva zlé použitie síl a schopností ktoré človek má, to znamená takzvaná deformácia poriadku reality. A naopak celistvosť a neporušenosť, ako hovorí svätý Ambróz Milánsky „*spočívajú v nenarušenej, nepoškodenej prirodzenosti*“⁴⁴.

Zlo nie je nič iné ako duchovné mrzáctvo, a hriech je všetko to čo k tomu vedie. Pád každého človeka spočíva v skutočnosti, že „*všetci zhrešili a nemajú Božiu slávu*.“⁴⁵ Kvôli strate Božej slávy, „*sa zatemnilo ich nerozumné srdce*“⁴⁶ a „*Boh ich vydal nečistote podľa žiadostí ich srdc*.“⁴⁷ Vyvrcholením dôsledkov hriechu, odpadnutia srdca zo spoločenstva Božej slávy je duchovná smrť, ktorá predchádza telesnej a prenášanie prvotného hriechu na jeho potomkov. Ako hovorí svätý Vasilij Veľký: „*Nakoľko sa vzdialil (Adam) od života, natoľko sa priblížil k smrti, pretože Boh je život a smrť je strata života. Teda Adam spôsobil smrť vzdialením sa od Boh podľa slov Písma: „Lebo, hľa zahynú, čo sa vzdiaľujú od teba.*“⁴⁸

⁴² Jk 2, 19.

⁴³ BULGAKOV, S. 2004. *Nevěsta Beránkova (O Boholidsství)*. (prekl. Alan Černohous). 1. vydanie. Velehrad : refugium Velehrad – Roma s.r.o., 2004. s. 184–185.

⁴⁴ Pozri FLORENSKIJ, P. 2003. *Sloup a opora pravdy*. (prekl. Alan Černohous). 1. vydanie. Velehrad : refugium Velehrad – Roma s.r.o., s. 235.

⁴⁵ Rim 3, 23.

⁴⁶ Rim 1, 21.

⁴⁷ Rim 1, 24.

⁴⁸ Ž 72, 27.

*A tak nie Boh je tým, kto stvoril smrť, ale my sme si ju spôsobili svojou zlou túžbou. Avšak ani nebránil jej zničeniu cez smrť, aby sa v nás choroba neudržala večnou“*⁴⁹

Podľa pravoslávneho teologického chápania života, človek nie je len starý človek, padlý Adam, ale naopak, vidíme človeka predovšetkým cez Christa a v Christu, v ktorom sa starý padlý človek premenil, dostal sa do prvopočiatočného stavu a v Christu došlo k naplneniu toho cieľa, ktorý Boh určil prvému človeku.⁵⁰

Zoznam bibliografických odkazov

- BASIL Z CAESAREJE. 2004. *Devět kázání o stvoření světa*. (prekl. Karla Korteová). 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2004. 301 s. ISBN 80-7298-102-1.
- BULGAKOV, S. 2004. *Nevěsta Beránkova (O Boholidství)*. (prekl. Alan Černohous). 1. vydanie. Velehrad : refugium Velehrad – Roma s.r.o. 643 s. ISBN 80 -86715-21-3.
- FLORENSKIJ, P. 2003. *Sloup a opora pravdy*. (prekl. Alan Černohous). 1. vydanie. Velehrad : refugium Velehrad – Roma s.r.o. 709. s. ISBN 80-86715-10-8.
- ИГНАТИЙ БОГОХОЕЦ. *Послание к ефессянам* [online]. [2013-02-16]. Dostupné na internete: <<http://www.pagez.ru/lsn/0038.php>>.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 194 s. ISBN 80-8068-306-9.
- KARFÍKOVÁ, L. 1999. *Řehoř z Nyssy. Boží a lidská nekonečnost*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1999. 315 s. ISBN 80-86005-95-X.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teologie II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. 379. s. ISBN 80-8086-286-0.

⁴⁹ ZOZULAK, J. 2001. Človek podľa Božieho obrazu a podoby. In *Orthodox revue*. Praha. : Orthodoxia – vzdelávacie centrum pri pravoslávnom katedrálnom chráme sv. Cyrila a Metoděje, 2001, roč. 4, č. 4-5, s. 73.

⁵⁰ ZOZULAK, J. 2001. Človek podľa Božieho obrazu a podoby. In *Orthodox revue*. Praha. : Orthodoxia – vzdelávacie centrum pri pravoslávnom katedrálnom chráme sv. Cyrila a Metoděje, 2001, roč. 4, č. 4-5, s. 70.

- СВ. ИОАНН ДАМАСКИН. *Точное изложение православной веры. Книга 1.* [online]. [2013-02-22]. Dostupné na internete: <<http://www.pagez.ru/lsn/0230.php>>.
- СВ. ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 2008. *Против ересей. Доказательство апостолской проповеди.* (prekl. Протоиерей П. Преображенский, Н. И. Сагарда) Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко. 672 s. ISBN 978-5-903525-55-5.
- ZOZULAK, J. 2001. Človek podľa Božieho obrazu a podoby. In *Orthodox revue*. Praha : Orthodoxia – vzdělávací centrum při pravoslávném katedrálním chrámu sv. Cyrila a Metoděje, 2001, roč. 4, č. 4-5, 2001, s. 70-92. ISSN 1212-1592.

CREATION OF MAN IN THE TEACHINGS OF THE FATHERS AND CHURCH WRITERS

Ján PILKO, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, jan.pilko@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

Paper deals with the question of man's creation in teaching of the Fathers and ecclesiastical writers. Position of man in the flesh itself stemmed from the composition of man, which alone of all creatures consisted of as spiritual as well as material from constituents. As pointed out by Vasily the Great, the fact "in the image" we have from the moment of our creation and fact "under the form of" gaining through his own free will. If we say God in creation "according to form" but only "quadruplicate", that is, if not given us the ability to become like Him, on their own, we could not achieve likeness.

Key words

Human, God, Image of God, The Church Fathers, Evil.

SVÄTOOTCOVSKÝ POHĽAD NA BOŽÍ OBRAZ⁵¹ A PODOBU^{52 53}

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Grécke slovo ἡ εἰκόνα vychádza zo slova εἶκα alebo οἶκα, ktoré vyjadruje priliehanie k formovaniu s významom prítomnosti. Ἔοικα vychádza od slovesa εἶκω, vyjadrujúce podobnosť na niečo, alebo na niekoho. Inak povedané vyjadruje fakt „som podobný“. Sloveso εἶκω je odvodené od δρᾶω, ktoré vyjadruje činnosť.⁵⁴

Pri stvorení všetkého viditeľného aj neviditeľného na konci aktu tvorenia Boh stvoril človeka: „Potom riekol Boh: Učíňme človeka na svoj obraz (κατ' εἰκόνα), podľa našej podoby (κατ' ὁμίωσιν), aby panoval nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom, nad dobytkom, nad všetkou poľnou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi. Tak stvoril Boh človeka na svoj obraz; na Boží obraz ho stvoril; ako muža a ženu ich stvoril.“⁵⁵

Téma Božieho obrazu a podoby človeka je v kresťanskej antropológii jednou z centrálnych. Už Platón vyjadril myšlienku, že Boh „razil“ živé bytosti

⁵¹ ДБЯЧЕНКО, Г. 2002. Полный церковно-славянский словарь. Москва, 2002. s. 366. Tiež ПЕТКОВИЋ, С. 2002. Речник црквенословенскога језика. Београд, 2002. s. 143 a 326-327.

⁵² ДБЯЧЕНКО, Г. 2002. Полный церковно-славянский словарь. Москва, 2002. s. 441.

⁵³ Táto štúdia je výsledkom riešenia vedeckovýskumného projektu *Fenoméni slobody – hodnota kultúrnej a sociálnej identity* (VEGA č. 1/0276/11).

⁵⁴ Ἀπό δρᾶω 2: ...Εἶκω 2 - ὁμοιάζω. Ἔοικα 1 παρακείμενος τοῦ εἶκω 2 μέ σημασίαν ἐνεστώτος – εἶμαι ὅμοιος. Pozri ΣΤΡΟΥΜΠΟΥΛΗΣ, Δ. Μ. 1998. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ - ΟΙ ΡΙΖΕΣ. ΙΔΙΩΤΙΚΗ, 1998. s. 135-136.

⁵⁵ ...καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. 27 καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς. 1Μ 1, 26 – 27.

„v súlade s podstatou prvoobrazu.“⁵⁶ Filón Alexandrijský chápal človeka „stvoreného podľa obrazu ideálneho Prvoobrazu.“⁵⁷

Môžeme povedať, že Tacián bol prvým, kto hneď po Svätom Písme zreteľne používal výraz *podľa obrazu a podoby*, i keď mu nemôžeme dať dôležitosť dogmatického učiteľa Cirkvi, pretože nevystupoval z rámcov teológie svojej doby. Napriek tomu nám poukazuje na chápanie Božieho obrazu a podoby, ktoré rozvinuli neskorší Otcovia Cirkvi.⁵⁸

Tacián hovoril, že Boží obraz a podoba sú *energiou* Svätého Ducha, ktorá dáva neporušiteľnosť. Nezískava sa však nejakým magickým alebo mechanickým spôsobom, ale je uskutočňovaná cez zdokonaľovanie človeka namierené k získavaniu dokonalosti.⁵⁹ „Logos učinil človeka obrazom nesmrteľnosti podľa vzoru Otca, od ktorého sa rodil. Ako je nesmrteľnosť v Bohu, rovnakým spôsobom aj človek, ktorý je v spoločenstve s Bohom, vlastní nesmrteľnosť.“⁶⁰ Prvý človek mal v sebe oživujúceho Ducha, takže podľa nesmrteľnosti predstavoval Boží obraz. Keď sa však cez hriech oddelil od Ducha, stal sa smrteľným.⁶¹

Človek nebol stvorený dokonalým, ale rovnako ani neúplným. Bol stvorený ako slobodný a v plnej prirodzenosti, aby mohol dospieť k dokonalosti a nesmrteľnosti. Z toho dôvodu mu bol darovaný Svätý Duch. Duch na začiatku prebýval spolu s dušou, ale neskôr ju kvôli hriechu opustil, preto sa

⁵⁶ ...Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἤδη μέχρι χρόνου γενέσεως ἀπειργαστο εἰς ὁμοιότητα ὥπερ ἀπεικάζετο. *The Timeaus of Plato*. London : Macmillan, 1888. s. 39.

⁵⁷ Киπриан (КЕРН), Архимандрит. 1950. *Антропология св. Григория Паламы*. Париж, 1950. s. 150.

⁵⁸ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Παροδοιτελски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220 a 223.

⁵⁹ ΤΑΤΙΑΝΟΣ ΑΣΣΥΡΙΟΣ. Λόγος αὐτοῦ πρὸς Ἑλληνας, 12. In MIGNE, J.-P. 2001. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 6. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 830-834. Pozri tiež РОМАНИДИС, J. 2001. *Παροδοιτελски грех*. Нови Сад, 2001. 221.

⁶⁰ „Λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος πνεῦμα γεγονώς ἀπὸ τοῦ πνεύματος καὶ λόγος ἐκ λογικῆς δυνάμεως, κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν πατρὸς μίμησιν εἰκόνα τῆς ἀθανασίας τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν, ἵν', ὥσπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ θεῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον θεοῦ μοίρας ἄνθρωπος μεταλαβὼν ἔχη καὶ τὸ ἀθάνατον.“ ΤΑΤΙΑΝΟΣ ΑΣΣΥΡΙΟΣ. Λόγος αὐτοῦ πρὸς Ἑλληνας, 7.1. In MIGNE, J.-P. 2001. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 6. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 820. Pozri tiež РОМАНИДИС, J. 2001. *Παροδοιτελски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220.

⁶¹ РОМАНИДИС, J. 2001. *Παροδοιτελски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220-221.

človek stal smrteľným.⁶² Tak človek stratil Boží obraz a podobu, teda spoločenstvo Svätého Ducha a dôsledkom toho aj nesmrteľnosť. Napriek tomu však nestratil rozum a slobodnú vôľu.⁶³

Tacián odmietal názory filozofie, ktorá človeka delila na samotného človeka, teda dušu, ktorá je podľa svojej prirodzenosti nesmrteľná, a na hmotného a dočasného človeka, teda telo, ktoré podľa svojej prirodzenosti podlieha smrti.⁶⁴ Tacián chápal celého človeka, teda telo aj dušu ako Boží obraz a podobu, pretože celý človek predstavuje chrám Svätého Ducha, teda chrám obrazu a podoby a pretože cez získavanie morálnej dokonalosti celý človek je účastný na Božej nesmrteľnosti.⁶⁵

Na rozdiel od Taciána svätý Irinej videl rozdiel medzi Božím obrazom a Božou podobou, ale tento rozdiel nie je jasný. Vyplýva to z jeho slov, kedy hovorí, že „človek je skutočne rozumný a podľa toho aj podobný Bohu. A keďže má slobodnú vôľu a postupuje podľa vlastného úsudku, sám je príčinou, že niekedy sa stane žitom a niekedy plevelom... a pretože je stvorený ako rozumný, stratil skutočnú rozumnosť.“⁶⁶ Tu sa rozum a sloboda nevzťahujú na obraz, ale na podobu. Na niektorých miestach hovorí o strate aj Božieho obrazu aj podoby, ale niekedy naznačuje, že sa z Božieho obrazu niečo zachovalo. To by mohlo byť chápané, že pred pádom bol Boží obraz slobodný a po páde sa tento obraz zatemnil.⁶⁷ Irinej rovnako ako aj Tacián hovorili, že prvotné bytie človeka si vyžadovalo prítomnosť a pôsobenie Svätého Ducha. Prví ľudia boli ako deti, ktoré sa snažili o dokonalosť. Neboli stvorení pod mocou smrti, ale ani ako nesmrteľní. Svoju nesmrteľnosť mali získať morálnym zdokonaľovaním, pretože nesmrteľnosť a Božia podoba sú úzko späté.⁶⁸ Človek bol stvorený na Boží obraz, no tento obraz nevidel, pretože Logos ako obraz, podľa ktorého bol človek stvorený, bol ešte neviditeľný. Keď Logos prijal telo, stal sa obrazom Božstva, ktoré vlastnil a podobu zverejnil tým, že človeka

⁶² РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220.

⁶³ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 222.

⁶⁴ РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 222.

⁶⁵ РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 222.

⁶⁶ Irinej Lyonský. Ἐλεγχος Δ', IV, 3. In РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 224.

⁶⁷ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 225.

⁶⁸ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародительски грех*. Нови Сад, 2001. s. 228.

napodobil neviditeľnému Otcovi.⁶⁹ Irinej ďalej opisuje postupovanie prvých ľudí k dokonalosti a nesmrteľnosti, pričom poukazuje na Christa, ktorý sa narodil ako dieťa a telesne dospieval. Nerástol však z hriechu k dokonalosti. Aj prví ľudia boli stvorení ako deti, aby rástli a dospeli k telesnej aj duchovnej dokonalosti.⁷⁰

Črty Božieho obrazu videli niektorí svätí Otcovia v rozumovo-duchovnej rovine človeka ako *prirodzenosť rozumného* (ζωον λογικόν). Svätý Vasilij Veľký píše, že „sme stvorení na obraz Stvoriteľa, máme rozum a slovo, ktoré vytvárajú dokonalosť našej prirodzenosti.“⁷¹ Ďalej objasňuje, že ľudské telo nie je Božím obrazom, pretože Boh je Duch a Boží obraz musí byť tiež duchovný.⁷² Svätý Fótios Konštantinopolský o ľudskom tele píše: „Ľudské telo, ako aj duša, sú umeleckým výtvorom jeho (t. j. Božieho) ľudomilného a dobro konajúceho predvídania.“⁷³

Svätý Gregor Nysský objasňuje, že Sväté Písmo hovorí o dvojakom stvorení človeka: „Boh nestvoril človeka kvôli ničomu inému, než zo svojho nekonečného dobra. Súc taký a majúc to za príčinu stvorenia našej prirodzenosti, silu tohto dobra nechce prejaviť v nedokonalej podobe, dajúc našej prirodzenosti jednu z tých vecí, ktoré sú mu k dispozícii a váhajúc, či jej nemal dať iný podiel, účasť. Dokonalú podobu dobra tu môžeme vidieť v jeho tvorení človeka, ako aj v úplnom obdarovaní všetkými dobrými darmi. Napriek tomu, že množstvo všetkých dobrých darov je veľmi veľké, nie je možné o nich hovoriť v množnom čísle. Jazyk Svätého Písma to vyjadruje v rozumovom výraze, keď hovorí, že človek je stvorený podľa Božieho obrazu. Povedané inak, Boh učinil ľudskú prirodzenosť „náchylnú“ každému dobru,

⁶⁹ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωτομυητικὴ γρηγοριανή*. Нови Сад, 2001. s. 228.

⁷⁰ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωτομυητικὴ γρηγοριανή*. Нови Сад, 2001. s. 229.

⁷¹ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος περὶ εὐχαριστίας. Λόγος Β'. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 31. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 221.

⁷² Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 13 a 24.

⁷³ Photii Patriarchae Constantinopolitani Operum Pars Secunda. Dogmatica. Contra manichaeos libri quatuor. In MIGNE, J.-P. 1900. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus CII. Paris, 1864. s. 180.

pretože ak je Božstvo plné dobra a človek je jeho obraz, potom obraz, ktorý je naplnený každým dobrom, nachádza svoju totožnosť v Prvoobrazе (Archetype).“⁷⁴

Zároveň je potrebné sledovať poriadok v používaní množného a jednotného čísla, s ktorými sa stretávame vo Svätom Písme. Boh vyslovil: „učiňme človeka na svoj obraz“ - „stvoril človeka na svoj obraz“. To isté sa týka aj človeka: „stvoril ho“ - „stvoril ich“. Tým je zdôraznená jednota prirodzenosti celého ľudského rodu popri rôznosti hypostáz každej konkrétnej osobnosti.

Svätí Otcovia objasňujú rozdiel medzi obrazom a podobou tým, že obraz bol človeku daný v plnosti a nie je možné ho zničiť a podoba bola daná človeku na začiatku ako možnosť a je potrebné, aby človek sám vynaložil úsilie k dokonalej podobe. Ježek dopĺňa, že stvorenie podľa obrazu je interpretované skôr v statickom zmysle ako niečo vlastné človeku a podľa podoby je predstavované skôr dynamicky ako niečo, čo človek získava.⁷⁵

Svätý Vasilij Veľký píše, že obraz „sme dostali pri stvorení a podobu získavame slobodnou vôľou.“⁷⁶ Ďalej nastoľuje otázku, že Boh nám dal silu, obraz a ak by nám dal aj podobu, aká by bola naša zásluha na Božom kráľovstve? Pre neho Božia podoba, natoľko, nakoľko je možná ľudskej prirodzenosti, predstavuje samotnú podstatu kresťanstva⁷⁷ a rovná sa zbožšteniu.⁷⁸

Podľa svätých Otcov Boží obraz sa nachádza v ľudskej duši a nie v jeho tele, pričom nemá nič spoločné s delením na muža a ženu. Boh vopred videl

⁷⁴ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. гл. XVI-XVII. Санкт-Петербург : АХИОМА, 1995. Pozri tiež РОУЗ, С. (јеромонах). 2002. *Стваранье света и рани човек*. Православно тумачење књиге Постања. Београд, 2002. s. 114.

⁷⁵ JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnosti. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 15.

⁷⁶ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 24-25.

⁷⁷ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 13.

⁷⁸ VASILIJ VELKÝ. O Svätom Duchu IX., 23; XV, 36; s. 329 a 371. In БРИЈА, Ј. 1999. *Речник православне теологије*. Београд, 1999. s. 355.

pád človeka, preto učinil človeka ako muža a ženu. Táto rozdielnosť je neoddeliteľnou súčasťou ľudského bytia. Svätý Gregor Nysský píše, že „to čo je stvorené podľa obrazu, je jedno a to, čo sa dnes prejavuje v skazenosti, je druhé.“⁷⁹ Boh stvoril človeka podľa svojho obrazu a to, čo je stvorené podľa obrazu, je zároveň ukončením tvorenia, preto Mojžiš už len stručne píše o stvorení na muža a ženu. Toto rozdeľovanie je však vzdľaľovaním sa od Archetypu, pretože ako hovorí apoštol Pavol, v Christovi nieto muža ani ženy.⁸⁰ V byzantskej teológii nachádzame dôležitosť jednoty a rovnoprávnosti muža a ženy ako jedného človeka, ako ženy-muža, ktorý vyjadruje obraz Boha, pretože žena vyjadruje prirodzenosť a muž prejav tejto prirodzenosti, navzájom sa dopĺňajú a tvoria jedného plného človeka.⁸¹

Svätí Otcovia vidia Boží obraz v slobodnej vôli človeka a jeho možnosti výberu. Boh stvoril človeka absolútne slobodným: zo svojej lásky nechcel človeka nútiť ani k dobru ani k zlu. Boh neočakáva od človeka iba slepú poslušnosť, ale lásku, ktorá je odpoveďou na jeho lásku. Takto slobodný človek môže získavať Božiu podobu cez lásku k Nemu.

Niektorí svätí Otcovia hovoria o Božom obraze ako o nesmrteľnosti človeka a jeho vládcom postavení v prírode; rovnako tiež o jemu pripadajúcej náklonnosti k dobru ako črtách Božieho obrazu. Tacián nazýva človeka „obrazom Božej nesmrteľnosti“ a ctihodný Makarios Egyptský hovorí, že Boh stvoril dušu „podľa obrazu cností Ducha, vložiac do nej zákony cností, úsudok, poznanie, rozum, vieru, lásku a ostatné cnosti, podľa obrazu Ducha.“⁸²

Schopnosť človeka k tvorivosti je odrazom schopnosti tvoriť samotného Tvorcu. Boh sa zjavuje ako „konateľ a stvoriteľ“. Svätí Otcovia rozlišujú Boží obraz od Božej podoby, keď poukazujú, že Boží obraz bol do človeka vložený od počiatku Tvorcom a podobu je potrebné dosiahnuť ako výsledok cnostného

⁷⁹ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. Гл. XVI–XVII. Санкт-Петербург : АХИОМ, 1995.

⁸⁰ Позри РОУЗ, С. (јеромонах). 2002. *Стварање света и рани човек. Православно тумачење књиге Постања*. Београд, 2002. s. 115.

⁸¹ Позри JEŽEK, Václav. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov 2005. s. 14 – 15.

⁸² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΛΟΓΟΣ. In MIGNE, J.-P. 1860. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXXIV. Paris, 1860. s. 812-852.

života. „Výraz *podľa obrazu* označuje rozumné a obdarené slobodnou vôľou a výraz *podľa podoby* označuje napodobenie cez cnosti, nakoľko je to možné.“⁸³

Človek by mal všetky svoje schopnosti realizovať v „obrábaní“ sveta, v tvorbe, v cnosti, v láske, aby sa prostredníctvom toho pripodobnil Bohu, pretože „vrchol cnostného života je pripodobnenie sa Bohu.“⁸⁴

Len kresťanstvo dáva človeku povýšený obraz. Človek je osobnosť, persona stvorená podľa obrazu Boha, t. j. ukazujúca sa ako ikona Stvoriteľa.

Svätý Ján Damaský vo svojej knihe *Presný výklad Pravoslávnej viery* zhrnul myšlienky svojich predchodcov a učiteľov Cirkvi, ako boli Gregor Teológ, Atanáz Alexandrijský, Vasilij Veľký, či Maxim Vyznávač v časti, týkajúcej sa ľudskej duše, kde píše: „...Takto z viditeľnej a neviditeľnej podstaty Boh stvoril človeka svojimi rukami podľa svojho obrazu a podoby; zo zeme zobrazil telo, ale dušu, obdarenú myslou a rozumom, dodal človeku svojím dýchnutím... Telo a duša sú stvorené spolu... Boh stvoril človeka nepoškvrneným, pravým, milujúcim dobro, ktorému je cudzí zármutok a starosť, žiacemu všetkými dokonalosťami, akoby nejaký druhý svet – malý vo veľkom, akoby [stvoril] druhého anjela, ktorý sa klania Bohu...“⁸⁵

O Božom obraze v človeku veľmi zrozumiteľne píše Ján Zlatoústý vo svojich *Besedách* na stvorenie sveta: „Boh nám sám objasnil vlastné slová, ktoré vyriekol: *Učiniťme človeka na svoj obraz*. Vzápätí nám vysvetľuje, v akom zmysle použil výraz ‘obraz’: *Nech panuje nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom, nad dobytkom, nad všetkou poľnou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi*. To znamená, že obraz postavil na úroveň vládnutia a v ničom inom. Boh stvoril človeka, uctiac ho vládcom nad všetkým, čo jestvuje na zemi a nenachádza sa nič, čo by ho prevyšovalo, ale všetko sa nachádza pod jeho mocou.“⁸⁶

⁸³ Περί ἀνθρώπου. In Τοῦ ὁσίου ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Λαμασκηνοῦ ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἑκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἑκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 920.

⁸⁴ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. Толкование Блаженств. 1, 4.

⁸⁵ Περί ἀνθρώπου. In Τοῦ ὁσίου ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Λαμασκηνοῦ ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἑκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἑκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 920.

⁸⁶ Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, архиепископа Константинопольского. Беседы на книгу Бытия. XVIII, 4, s. 160-161.

Boží obraz, podľa ktorého bol človek stvorený, odlišuje človeka od prostých zvierat. Apoštol Pavol vidí Boží obraz v ľudskom rozume, alebo chápaní: „Obnovte sa duchom svojej mysle“⁸⁷ a tiež: „...obliekli ste si nového človeka, ktorý sa obnovuje ku pravej známosti podľa obrazu svojho Stvoriteľa.“⁸⁸ Blažený Augustín ďalej dopĺňa, že Boží obraz nie je v telesných črtách. Netreba ho hľadať v telesnom zobrazení, pretože Boh nemá telesné zobrazenie. Boží obraz je potrebné hľadať v duchovnej sfére ľudskej prirodzenosti, teda v duši, ktorá je neviditeľná, rozumná, slobodná a nesmrteľná. Božia podoba pre svätých Otcov znamená schopnosť človeka rozvíjať svoje duchovné sily, aby sa zdokonaľoval v podobe na Boha ako svojho Stvoriteľa.⁸⁹ Boží obraz sa zachoval v človeku aj po páde. Podoba však bola hriechom stratená, ale obnovuje sa blahodafou Christa Spasiteľa.⁹⁰ Niektorí svätí Otcovia vidia Boží obraz v ľudskom vládnutí nad celým svetom vychádzajúc zo slov: „...nech panuje nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom, nad dobytkom, nad všetkou poľnou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi.“⁹¹

Pod obrazom je teda potrebné rozumieť, že samotná podstata človeka je portrétom, ikonou Božej podstaty. Slovo podoba zasa vyjadruje zhodu v jednotlivých odtieňoch obrazu alebo v jeho kvalitách. Aj Boží obraz aj podoba spolu tvoria plnosť zhody. Pri narušení alebo straty podoby je narušená aj hodnota obrazu.

Boh stvoril človeka ako svoj dokonalý obraz, pretože sa stal Božím chrámom: „My však myseľ Christovu máme“⁹² ... kto sa pripojí k Pánovi, je s ním jeden Duch.“⁹³ Tým, že sa Boh usídlil v človeku, človek sa stal účastníkom Božieho bytia a tak sa človek po dosiahnutí takéhoto stavu stal bohom podľa blahodate.⁹⁴

⁸⁷ Ef 4, 23.

⁸⁸ Kol 3, 10.

⁸⁹ Pozri Mt 5, 48.

⁹⁰ Pozri ВЕСЕЛИНОВИЧ, С. М. 2000. *Лекције из Светога Писма Старог Завета (Законске књиге)*. Србиње, 2000. s. 104-105.

⁹¹ 1M 1, 26.

⁹² 1K 2, 16.

⁹³ 1K 3, 17.

⁹⁴ ИГНАТИЙ (БРЯНЧАНИНОВ). Слово о человеке. In *Богословские труды*. Москва, 1989, №29, s. 285-320.

Nikita Statilat píše, že človek je stvorený podľa Božej tváre v tom zmysle, ako Boh má v sebe obrazy vecí predtým, než ich stvoril a „tak aj človek má rozumnosť vecí a je rozumný, pozná ich podľa prirodzenosti (charakteru) ako ten, ktorý je stvorený podľa Božieho obrazu, ako vládca všetkého.“⁹⁵

Duša začína svoju existenciu rozumným (uvedomelým) a zvláštnym tvoriteľským aktom, ktorý je počiatkom Božieho dialógu s ňou. Logos po stvorení pokračuje v zdokonaľovaní rozumnosti a privádza dušu do stavu, kedy ľudská rozumnosť môže existovať a fungovať v človeku.

Pri stvorení človeka sa stretávame s výrazom „na muža a ženu ich stvoril.“⁹⁶ Vychádzajúc zo slov svätých Otcov, že Boží obraz je potrebné hľadať v duši a nie v tele a obraz nerozlišuje človeka na muža a ženu, človek je chápaný v Božej myšlienke ako obyvateľ Nebeského kráľovstva. Svätý apoštol Pavol píše: „Nežijem už ja, ale žije vo mne Christos.“⁹⁷ Nie je ani Žid ani Grék, nie je ani otrok ani slobodný, nie je ani muž ani žena, lebo všetci ste jedno v Isusovi Christovi.“⁹⁸ A práve Christos ako prvoobraz, na ktorý je človek stvorený, poukazuje na ten obraz v človeku, ktorý v sebe nenesie rozdielnosť pohlavia, rasy či národnosti. Boh svojou premudrosťou predvídal pád človeka, preto učinil túto rozdielnosť na muža a ženu, ktorá zároveň poukazuje na neoddeliteľnosť človeka od pozemského bytia. Stav života podľa rozdielnosti pohlavia objavuje sa až od momentu pádu: „Adam poznal svoju ženu Evu a ona počala a porodila Káina.“⁹⁹ Uvedomenie si svojej telesnej odlišnosti sa tisne už pri opísaní ich hanblivosti, keď sa zahalili listami.¹⁰⁰

Svätý Ján Damaský podobne ako svätý Ján Zlatoústý poukazuje na to, že po páde a vyhnaní prvých ľudí z raja, kde ľudia žili v panenstve ako anjeli, bolo ustanovené manželstvo, aby ľudský rod nebol zotrený z povrchu zeme a zničený smrťou, ale aby sa v plnosti zachoval cez rodenie detí. A ďalej vysvetľuje výraz *plod'te a množte sa*. Tento výraz nenaznačuje neustále rozmnožovanie cez manželské spolužitie. Pretože Boh mohol rozmnožiť

⁹⁵ DAROUZES, A. A.1993. In *Opuscles et Lutres, Sources Chretiennes*. 81/1961. s. 81-82. In Станилоје, Д. 1993. *Православна догматика*. Београд, 1993. s. 292.

⁹⁶ 1M 1, 27.

⁹⁷ Gal 2, 20.

⁹⁸ Gal 3, 28.

⁹⁹ 1M 4, 1.

¹⁰⁰ Pozri 1M 3, 8-11.

Ľudský rod aj iným spôsobom, ak by zachovali prikázanie až do konca. Boh, ktorý prostredníctvom svojej prozreteľnosti vedel o všetkom ešte pred ich bytím (Dan 13, 42), vedel, že porušia prikázanie a budú odsúdení, preto vopred stvoril muža a ženu a požehnal ich plodenie a množenie.¹⁰¹

Svätý Vasilij Veľký píše o Božom obraze a podobe takto: „Jedno vlastné podľa stvorenia a druhé získavame cez slobodnú vôľu. V prvotnom učinení je nám dané byť narodenými podľa Božieho obrazu. Podľa slobodnej vôle sa v nás formuje bytie podľa Božej podoby... *nech vládne nad stvoreným*, čo je podľa obrazu, ale tak nech je učinené aj s podobou. Boh nám dal moc. Ak by tak učinil aj s podobou, v čom by bolo naše privilegium, prednosť? Ak by ti Stvoriteľ dal všetko, ako by sa ti otvorilo Nebeské kráľovstvo?“¹⁰²

O tom, že Boží obraz zostáva v človeku aj po jeho páde do hriechu, poukazuje už Sväté Písmo, konkrétne v momente ustanovenia zmluvy Boha s celým ľudstvom prostredníctvom Noeho bezprostredne hneď po potope v slovách: „Ak niekto prelieva ľudskú krv, tomu nech človek preleje jeho krv, lebo Boh učinil človeka na Boží obraz.“¹⁰³ Svätý apoštol Pavol zasa upozorňuje, že kresťania si majú „obliecť nového človeka, stvoreného podľa Boha spravodlivosti a svätosti pravdy.“¹⁰⁴ Na prvom mieste Sväté Písmo poukazuje priamo na Boží obraz, ktorý pretrváva v každom človeku aj po páde. V slovách apoštola Pavla zasa vidíme Božiu podobu, ku ktorej sa má snažiť každý človek, ale ktorú môže stratiť aj kresťan pádom do hriechu. Svätý Gregor Nysský píše o tom, že podoba nám bola daná v neúplnosti, aby sme sa mohli sami postarať

¹⁰¹ Περί προγνώσεως καὶ προορισμοῦ. Κεφαλ. Α' (ΜΔ'). In Τοῦ ὁσίου ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἑκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἑκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 976. Pozri tiež *Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, архиепископа Константинопольского. Беседы на книгу Бытия*. XVIII, 4, s. 160-161.

¹⁰² Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἑκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἑκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 24-25.

¹⁰³ 1M 9, 6.

¹⁰⁴ Ef 4, 24.

o odmenu od Boha cez svoje zdokonaľovanie prostredníctvom Evanjelia, v kresťanstve, oblečením si Christa.¹⁰⁵

Svätí Otcovia objasňujú, že Boží obraz nám bol daný v plnosti a nemôže byť zničený. Podoba však bola najprv daná ako možnosť a samotný človek sa má snažiť o dosiahnutie dokonalosti. Niektorí Otcovia zdôrazňovali rôzne oblasti, roviny Božieho obrazu v človeku. Jedni poukazovali na vládu človeka nad nižším stvorenstvom, ďalší zdôrazňovali jeho rozum a iní zas uprednostňovali ľudskú slobodu. Najlepšie to vystihuje Gregor Nysský: „(Boh) Netvorí ľudský život kvôli inému než kvôli tomu, že je blahý. Súc takým a kvôli tomu ponáhlal sa k stvoreniu ľudskej prirodzenosti; (On) neukázal na silu svojej blahosti nejako spolovice, akoby daroval niečo, čo prináleží len Jemu, ale zanechal (ako dedičstvo) v prijímaní Seba. Dokonalá podoba Jeho blahosti pozostáva v tom, aby priviedol človeka z nebytia k bytiu a učinil ho bohatým na blahá. Podrobný zoznam bláh je natoľko veľký, že nie je možné ho vyčíslíť. Preto Slovo svojím hlasom spoločne objalo (označilo) toto všetko, keď povedalo, že človek je stvorený na Boží obraz. Ak Boh je plnosť bláh a človek je Jeho obrazom, potom obraz má svoju podobnosť v prvoobrazе, aby bol naplnený každým blahom.“¹⁰⁶

Pri objasňovaní Božieho obrazu a podoby svätý Anastasios Sinajský ako prvý používa výraz *παραδεισoγνής*,¹⁰⁷ čo by sme mohli preložiť ako *zrodený v raji*.¹⁰⁸ Boh stvoril Adama na svoj obraz a podobu, cez dýchnutie vložil do neho blahodať, osvietenie a svetlo Svätého Ducha.¹⁰⁹ Jeho stvorenie je samostatným stvoriteľským aktom, pretože sa nepodobá na nijakú inú stvorenú bytosť. Svätý Atanáž Alexandrijský sa napríklad nezaoberá stavom Adama voči smrti. Jeho antropológia je postavená do vzťahu s anjelológiou. Jeho dielo poukazuje na to, že človeka dáva do vyššej pozície než anjelov.

¹⁰⁵ Orat. in verba: faciamus hominem. въ Хр. Чт. 1840, III. 320 – 322. In *Православно-догматическое богословие Д. Б. Макария, архиепископа харьковского*. Том. I. Санкт Петербургъ, 1868. s. 456-457.

¹⁰⁶ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. Гл. XVI. Санкт-Петербург : АХИОМА, 1995.

¹⁰⁷ Sancti Anastasii In Spiritualem Anagogen Hexaemerae Creationis Liber Duodecimus. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 1061.

¹⁰⁸ русky паеродный.

¹⁰⁹ Anastasii, Cognomento Antiocheni, Patriarchae Antiocheni. Viae Dux adversus Acephalos. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 236.

Christos oslávil našu prirodzenosť a zamiloval si ju viac než anjelskú existenciu. Boh človeka oddelil a vyzdvihol pred všetkým stvorenstvom dvoma spôsobmi:

1. Stvoril človeka svojimi rukami a Christos ho urobil predobrazom svojej ikonómie spásy¹¹⁰.
2. Stal sa jedným z nás, jednej prirodzenosti s nami, súkmeňovcom, a cez obraz nášho bytia zamiloval si to, čo je jedného rodu a súpodstatné s Ním.¹¹¹

Boží obraz chápe v triadologickej rovine, keď hovorí, že v človeku môžeme nájsť niekoľko obrazov. Vychádzajúc z tajomstva Trojhypostázneho Božstva, prví ľudia sú zobrazením Svätej Trojice. Adam je nezrodený a nemá materiálnu príčinu, teda je obrazom Otca. Rodený syn Adama je obrazom Christa. Nezrodená, nemajúca materiálnej príčiny a nevysloviteľným vychádzaním z bytia Adama zjavujúca sa Eva je obrazom Svätého Ducha. Iný obraz vidí vo vnútri človeka. Duša, slovo a rozum (alebo duch) symbolicky odrážajú vnútorný trojičný život Božstva.

Čo sa týka Božej podoby, tú Anastasios vidí v christologickej rovine. Zjednotenie duše a tela symbolicky odráža telesno-duševné spojenie prirodzeností v Hypostáze Isusa Christa. Duša ako Boží obraz je vo svojej podstate nepostihnuteľná, neviditeľná, neobjasniteľná, nedotknuteľná, neporušiteľná a nesmrteľná ako je Boh nepostihnuteľný, nepomenovateľný, neviditeľný, nedotknuteľný a nemenný. Ďalší význam Božieho obrazu Anastasios vidí v tvoriteľskej schopnosti: človek ako stvoriteľ podľa obrazu Boha-Stvoriteľa. Človek rodí človeka, ale tiež stavia mestá, sadí stromy, vytvára umenie, slovo, náuky.¹¹²

Rovnako o tom hovorí aj svätý Ambróz, ktorý ešte viac rozvinul túto symboliku: „Boh Otec, Boh Syn, Boh Svätý Duch nie sú traja Bohovia, ale jeden, ktorý má tri Osoby. Rovnako aj duša-rozum, duša-vôľa a duša-pamäť nie sú tri

¹¹⁰ rusky домостроительства.

¹¹¹ Athanasii Archiepiscopi Alexandrini. Quaestiones I, 2. 78. Quaestiones in Evangelia. In MIGNE, J.-P. 1857. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXVIII. Paris, 1857. s. 708.

¹¹² ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΕΥΣ, ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΑΚΡΙΒΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΣΑΛΟΜΩΝΤΟΣ. ΟΜΙΛΙΑ Ζ. Καὶ οὗτος τοῦ βαλεῖν καὶ συνάγειν λίφως. In MIGNE, J.-P. 2000. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 44. Πρώτη έκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2000. s. 716.

duše v jednom tele, ale tvoria jednu dušu, ktorá má tri sily (digmitates). A v týchto troch silách náš vnútorný človek podľa svojej prirodzenosti udivujúco odráža Boží obraz.“¹¹³

Svätý Dimitrij Rostovský na to nadväzuje: „Ako je Boh v troch Osobách, tak je ľudská duša v troch silách: v rozume, v slove a v duchu. Ako slovo je od rozumu a ako je duch od rozumu, tak aj Syn a Svätý Duch sú od Otca. Ako nemôže byť rozum bez slova a ducha, tak ani Otec bez Syna a Svätého Ducha nikdy nebol a ani nemôže byť. A ako rozum, slovo a duch sú tri rôzne duševné sily, no jednou dušou sú, ale nie tromi, rovnako Otec, Syn a Svätý Duch sú tri Božie Osoby, no nie traja Bohovia, ale jeden Boh.“¹¹⁴

Svätý Maxim Vyznávač vyjadruje Adamovu podobnosť na Boha v jeho duchovnosti a rozumnosti,¹¹⁵ v stave bez vášní a neporušiteľnosti. Obraz vzťahuje na podstatu človeka, kde sa prejavuje v jeho síce počiatočnom, ale nekonečnom bytí. Podobu nasmerováva na morálnu spôsobilosť, dobro a múdrosť. „Človek je podľa blahodate to, čo je Boh podľa podstaty.“¹¹⁶ V snahe vyvrátiť učenie o jednej vôli v Christovi, svätý Maxim rozvinul teológiu ľudskej vôle. Keď vysvetľuje pôsobenie (činnosť) Christa, nepoukazuje na Jeho Hypostázu, ale na prirodzenosť. V Christovi sú dve prirodzenosti, Božia a ľudská, preto má aj dve pôsobenia, činnosti Christa. Trojjediný Boh má jednu Božiu prirodzenosť, preto má aj jednu vôľu. Vtelením sa v Christovi nezliatne zjednotili dve prirodzenosti, preto sú v ňom aj dve vôle. Maxim sa však snažil vyhnúť spochybneniu súhlasného konania dvoch vôlí v Christovi, preto vnáša do teológie nový termín: v človeku rozlišuje medzi *vôľou prirodzenou* a *vôľou gnómickou*, *vôľou úsudku*. Vôľa prirodzená predstavuje prirodzenú náklonnosť

¹¹³ Lib. de dignit. condit. human. cap. II. In Православно-догматическое богословие Д. Б. Макария, архиепископа харьковского. Том. I. Санкт Петербургъ 1868. s. 454.

¹¹⁴ Макарий, Д. Б. 1868. Сочин. ч. 1, с. 62. In Православно-догматическое богословие Д. Б. Макария, архиепископа харьковского. Том. I. Санкт Петербургъ, 1868. s. 454.

¹¹⁵ Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ πρὸς Θαλλάσιον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ΞΕ'. ΞΓ' - Ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ περὶ τῆς χρυσῆς λυχνίας κτλ. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 90. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 684.

¹¹⁶ Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ κεφαλαία περὶ ἀγαπῆς. Γ' Ἑκατοντάς. III, 25. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 1024.

ľudskej prirodzenosti k dobru. Naplňuje sa v súlade s Božím zámerom, respektíve s Božou vôľou. Inak povedané, je to schopnosť chcieť dobro, ktorá je daná všetkým ľuďom bez rozdielu. Naproti tomu vôľa gnómická pôsobí v zmysle slobodného výberu motívov. Gnómická, alebo tiež slobodná vôľa na rozdiel od prirodzenej vôle predpokladá vnútorný boj motívov, mysle a želaní, preto je táto vôľa čisto ľudská, nedokonalá a často krát hriešna.¹¹⁷ Tým svätý Maxim poukázal, že v Christovi je len prirodzená vôľa, ktorá je prirodzene naklonená k dobru.

Pre svätého Jána Damaského sa „Božím obrazom v človeku javí rozum a sloboda.“¹¹⁸ Pre Božiu podobu zase opisuje vlastnosti, ako sú „dôstojnosť rozumu a duše, ktoré sú neuchopiteľné, neviditeľné, nesmrteľné slobodné, panujúce, tvoriteľské.“¹¹⁹ Ján vychádza z diel svätého Anastasia Sinajského a svätého Gregora Nysského, keď poukazuje na trojičné zloženie človeka, respektíve jeho duše: rozum, slovo, duch. Človek v sebe odráža svojho Stvoriteľa, ktorý je v troch Hypostázach.¹²⁰

¹¹⁷ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ πρὸς Μαρίνον τὸν ὁσιώτατον πρεσβύτερον. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 12, 192, 133. A tiež Διάλογος τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ Πύρρου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 308.

¹¹⁸ Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν καὶ ἰδιωμάτων ἐξ ἐπιδρομῆς δὲ καὶ περὶ δύο φύσεων, καὶ περὶ μιᾶς ὑποστάσεως. In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 165.

¹¹⁹ «Κατ' εἰκόνα μὲν λέγεται πᾶς ἄνθρωπος, κατὰ τὸ τοῦ νοὸς ἀξίωμα, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς, ἥτοι τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀθεώρητον, τὸ ἀθάνατον, τὸ αὐτεξούσιον, ναὶ μὴν καὶ τὸ ἀρχηγόν, καὶ τεκνογονικόν, καὶ οἰκοδομικόν...» Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν. I In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 97.

¹²⁰ Ροζρί Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Λόγοι τρεῖς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Λόγος πρῶτος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας, 11. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 1241.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramene:

- Athanasii Archiepiscopi Alexandrini. Quaestiones I, 2. 78. Quaestiones in Evangelia. In MIGNE, J.-P. 1857. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXVIII. Paris, 1857. s. 699-708.
- Anastasii, Cognomento Antiocheni, Patriarchae Antiocheni. Viae Dux adversus Acephalos. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 35-326.
- Contra manichaeos libri quatuor. In Photii Patriarchae Constantinopolitani Operum Pars Secunda. Dogmatica. In MIGNE, J.-P. 1900. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus CII. Paris, 1864. s. 9-262.
- Διάλογος τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ Πύρρου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 288-353.
- ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΛΟΓΟΣ. In MIGNE, J.-P. 1860. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXXIV. Paris, 1860. s. 812-852.
- ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. Гл. XVI. Санкт-Петербург : АХИОМ, 1995.
- Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ κεφαλαία περὶ ἀγαπῆς. Γ' Ἑκατοντάς. III, 25. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 1017-1048.
- Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ πρὸς Θαλλάσιον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ΞΕ'. ΞΓ' - Ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ περὶ τῆς χρυσοῦς λυχνίας κτλ. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 90. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 665-692.
- Περὶ ἀνθρώπου. In Τοῦ ὁσίου Ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94.

- Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 917-928.
- Περὶ προγνώσεως καὶ προορισμοῦ. Κεφαλ. Α' (ΜΔ'). In Τοῦ ὁσίου Ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἔκδοσις ἀκριβοῦς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 969-980.
- Sancti Anastasii In Spiritualem Anagogen Hexaemerae Creationis Liber Duodecimus. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 1052-1078.
- ΤΑΤΙΑΝΟΣ ΑΣΣΥΡΙΟΣ. Λόγος αὐτοῦ πρὸς Ἑλληνας, 12. In MIGNE, J.-P. 2001. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 6. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 803-889.
- The Timeaus of Plato*. London : Macmillan, 1888. 376 s.
- Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Λόγοι τρεῖς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Λόγος πρῶτος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας, 11. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 1232-1283.
- Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν καὶ ιδιωμάτων ἐξ ἐπιδρομῆς δὲ καὶ περὶ δύο φύσεων, καὶ περὶ μιᾶς ὑποστάσεως. In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 127-186.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 9-36.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος περὶ εὐχαριστίας. Λόγος Β'. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 31. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 217-237.

- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΕΥΣ. ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΑΚΡΙΒΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΣΑΛΟΜΩΝΤΟΣ. ΟΜΙΛΙΑ Ζ. Καιρὸς τοῦ βαλεῖν καὶ συνάγειν λίφως. In MIGNE, J.-P. 2000. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 44. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2000. s. 712-732.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν. In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 81-98.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ πρὸς Μαρίνον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 9-285.
- Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, архиепископа Константинопольского. Беседы на книгу Бытия.

Odborná literatúra:

- A Dictionary of Greek Orthodoxy* – Λεξικὸν Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας. (by Nicon D. Patrinos). Minneapolis, Minnesota : LIGHT & LIFE PUBLISHING, 1984.
- A PATRISTIC GREEK LEXICON*. (ed. LAMPE, G. W. H.). Oxford University, 1997.
- ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. Толкование Блаженств.
- БРИЈА, Ј. 1999. *Речник православног теологије*. Београд, 1999.
- ДБЯЧЕНКО, Г. 2002. *Полный церковно-славянский словарь*. Москва, 2002.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005.
- Κιπριαν (ΚΕΡΗ), Αρχιμανδριτ. 1950. *Ανθρωπολογία св. Григория Паламы*. Париж, 1950.
- LIDDEL, H.G. - SCOTT, R. 1901-1906. *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης Μεταφρασθέν εκ της αγγλικής εις την ελληνικήν υπό Ξενοφώντος Μόσχου δ.φ. τόμ. I-IV. εκδ. 1. Αθήνα : Σιδέρη, 1901-1906.*
- NEDĚLKA, Th. 2002. *Novořecko-český slovník*. 2. vyd. Praha : Asociace řeckých obcí v ČR, 2002. 810s. ISBN 80-238-8584-7.
- ПЕТКОВИЋ, С. 2002. *Речник црквенословенског језика*. Београд, 2002.

- Православно-догматическое богословие* Д. Б. Макария, архиепископа харьковского. Том. I. Санкт-Петербургъ, 1868.
- РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001.
- РОУЗ, С. (јеромонах). 2002. *Стварање света и рани човек. Православно тумачење књиге Постања*. Београд, 2002.
- СТАНИЛОЈЕ, Д. 1993. *Православна догматика*. Београд, 1993.
- ΣΤΡΟΥΜΠΟΥΛΗΣ, Δ. Μ. 1998. *ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑΣ - ΟΙ ΡΙΖΕΣ*. Πειραιάς : ΙΔΙΩΤΙΚΗ, 1998. 480 s.
- ВЕСЕЛИНОВИЋ, С. М. 2000. *Лекције из Светога Писма Старог Завета (Законске књиге)*. Србиње, 2000.
- ZOZULAK, J. 2005. *Filozofia, teológia, jazyk*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005.

HOLY FATHER'S LEARNING ABOUT GOD'S IMAGE AND LIKENESS

Pavol KOCHAN, lecturer on Orthodox Theological Faculty of University of Prešov in Prešov, Masarykova 15, 081 01 Prešov, Slovak republic, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

God's image and likeness are one of the main themes of Christian anthropology. Holy Fathers perceive humans as an integrated personality with particular characteristics that are inherent only to man. Holy Fathers literature is based on the biblical creation of man and the uptake through the God and man Jesus Christ in the New Testament. Only by understanding of the correct meaning of man's creation is possible to understand the human and closer to the understanding of God himself.

Key words

Anthropology, God's image, likeness, man, soul, freedom.

BLAHOREČTE A NEPREKLÍNAJTE...

Štefan ŠAK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Keď si pozorne prečítame slová apoštola Pavla: „*Blahorečte tým, ktorí Vás prenasledujú, blahorečte a nepreklínajte*“¹²¹, ktoré vo svojom liste adresoval kresťanom v Ríme, iste si všimneme, že nežiadal od nich jednoducho len to, aby neboli zlomyseľní, zloprajní a nebojovali proti prenasledovateľom, ale žiada od nich oveľa viac. Podľa slov svätého Jána Zlatoústeho to, aby niekto „nebol zlomyseľný, zloprajný a nebojoval proti tým, ktorí ho prenasledujú, je prejavom verného kresťana, ale to, aby niekto blahorečil toho, kto ho prenasleduje, je prejavom anjela“¹²². K slovu „blahorečte“¹²³ apoštol Pavol pripája „a nepreklínajte“¹²⁴, teda hovorí nám nielen to, čo máme robiť, ale aj to, čo robiť nemáme. Totiž tí, ktorí nás prenasledujú, sú sprostredkovateľmi našej odmeny. A keď budeme veľmi pozorní, budeme pre seba pripravovať aj ďalšie odmeny. Pretože za prenasledovanie dostaneme jednu odmenu a po tej prvej odmene si pripravíme ešte druhú. Totiž za prenasledovanie máme jednu

¹²¹ Rim. 12, 14.

¹²² ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 482.

¹²³ „Εὐλογεῖτε“ – slovo „εὐ-λογία“ modlitba, velebenie, chvála, dobrorečenie, má svoj základ v slove „εὐ-λογέω“ rozprávať o niekom dobre, hovoriť dobré slová o niekom, velebiť, chváliť. Pozri PRACH, V. 1993. Řecko-český slovník. Praha : SCRIPTUM, 1993. s. 234. ISBN 80-85528-22-3. LAMPE, W. H. 1991. 10. vyd. A patristic greek lexicon. Oxford : At the Clarendon press, 1991. s. 567 – 568. ISBN 0 19 864213 X. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ, I. 1990. Λεξικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλῶσσης. Αθήνα : Βιβλοπρωμηθευτικὴ, 1990. s. 406. ΦΥΤΡΑΚΗΣ, T. 1991. Ἑλληνικὸ Λεξικόν. Αθήνα Ἀρμονία Α. Ε., 1991. s. 283. ISBN 960-7598-00-8.

¹²⁴ „μὴ καταρᾶσθε“ – slovo „κατάρᾳ“ preklatie, kliatba, má svoj základ v slovese „καταρᾶμαι“ -ᾶσθαι preklínať, zlorečiť, (κατ-ᾶρᾳ) ἢ ᾶρᾳ modlitba, kliatba, pomsta, teda zlá modlitba, pranie niekomu. Pozri PRACH, V. 1993. Řecko-český slovník. Praha : SCRIPTUM, 1993. s. 288. ISBN 80-85528-22-3. LAMPE, W. H. 1991. 10. vyd. A patristic greek lexicon. Oxford : At the Clarendon press, 1991. s. 715 – 716. ISBN 0 19 864213 X. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ, I. 1990. Λεξικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλῶσσης. Αθήνα : Βιβλοπρωμηθευτικὴ, 1990. s. 506. ΦΥΤΡΑΚΗΣ, T. 1991. Ἑλληνικὸ Λεξικόν. Αθήνα Ἀρμονία Α. Ε., 1991. s. 264. ISBN 960-7598-00-8.

odmenu, ale my si pridáme ešte druhú odmenu za blahorečenie toho, ktorý nás prenasleduje, čím preukážeme veľmi veľký príklad našej lásky ku Christovi¹²⁵ a nášho synovského vzťahu voči Otcovi na nebesiach.¹²⁶ A naopak, ten, kto preklína svojho prenasledovateľa, preukazuje vo svojom živote iba to, že sa neraduje z toho, že trpí pre lásku ku Christovi.

„Nezlorečme nepriateľovi“, objasňuje svätý Ján Zlatoústý, „aby sme získali väčšiu odmenu a zároveň ho naučili, že táto vec je znakom ochoty a nie núdze, teda oslavy a sviatku a nie pohromy, katastrofy, zármutku a clivoty“¹²⁷. Preto Christos povedal: Radujte a veselte sa, keď vás hanobia a prenasledujú a luhajú na vás všetko zlé pre mňa.¹²⁸ Z toho dôvodu sa apoštoli vracali natešení a to nielen preto, že na nich nadávali, ale aj preto, lebo ich palicovali.¹²⁹ Pretože s tým predošlým, čo sme si povedali, hovorí svätý Ján Zlatoústý, „získame ešte niečo viac, totiž takto ohromíme svojho nepriateľa a svojimi skutkami ho naučíme, že kráčame k onomu budúcemu životu. Keď uvidí, že sa tešíme a od radosti sa vznášame, keď nás zneužívajú a trápia, z toho sa poučí, že máme inú nádej, ktorá je oveľa väčšia než tá, ktorú máme teraz a tu. Ale keď takto nerobíme, a naopak, budeme plakať, bedákať a horekovať, ako sa bude môcť naučiť, že očakávame budúci život? A spolu s týmto opäť získame o niečo viac. Keď uvidí, že sa nermútíme a ani neurážame, keď nás hanobí, ale naopak, blahorečíme mu, prestane nás prenasledovať a urážať“¹³⁰.

Ajhľa, koľko dobra sa deje už tu, v tomto živote a naša odmena bude veľká a naopak, pokušenie menšie, pretože prenasledovateľ ukončí svoje

¹²⁵ Pozri PRUŽINSKY, Š. 2012. *List svätého apoštola Pavla Rímanom*. 1. vyd. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2012. s. 226. ISBN 978-80-89643-00-4.

¹²⁶ „Milujte svojich nepriateľov, dobrorečte tým, ktorí vás preklínajú, čiňte dobre tým, ktorí vás nenávidia, a modlite sa za tých, ktorí vás prenasledujú a vám sa protivia; aby ste boli synmi svojho Otca, ktorý je v nebesiach.“ Mt 5, 44.

¹²⁷ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 484.

¹²⁸ Pozri Mt 5, 11 – 12.

¹²⁹ Pozri PRUŽINSKY, Š. 2000. *Evanjelium podľa Matúša*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2000. s. 139. ISBN 80-8068-007-8.

¹³⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 484.

prenasledovanie voči nám, Boh tak bude oslávený a naša viera sa stane poučením k zbožnosti pre toho, kto sa ocitol v blude a tápe vo svojom živote. A preto apoštol Pavol nariaďuje, aby sme nielen tým, ktorí nás hanobia, ale aj tým ktorí nás prenasledujú a trápia svojimi skutkami, prejavili svojimi skutkami altruizmus¹³¹. Totiž z cnosti nemáme žiaden úžitok, ak ju vo svojom živote neuplatňujeme správne.¹³² Preto je potrebná snaha k tomu, aby sme sa nepodobali tým o ktorých píše žalmista Dávid: „*Svojimi ústami dobrorečili, ale vo svojom srdci preklínali*“¹³³. Toto, ako objasňuje svätý Atanáž Veľký, píše žalmista preto, lebo vášne, ktoré nás ovládajú, robia z nás deti prekliatia.¹³⁴

Apoštol Pavol nás vyzýva: „*Radujte sa s radujúcimi a plačte s plačúcimi*“¹³⁵. A keďže je možné to, aby sme blahorečili a nepreklínali, nechce, aby sme to robili iba z lásky, ale chce, aby sme k nemu priam vzplanuli láskou ako k priateľovi. Apoštol tieto slová dopĺňa z toho dôvodu, aby sme nielen blahorečili, ale aby sme mali zľutovanie, súcitili s človekom, ak ho niekedy uvidíme upadnúť do nejakej tragédie. „Áno“, hovorí svätý Ján Zlatoústý, „aby sme súcitili s plačúcimi, to apoštol prikazuje veľmi správne, ale prečo nariaďuje radowať sa s radujúcimi, keď to nie je až taká ťažká vec? Avšak práve to, aby sme sa radovali spolu s tými čo sa radujú, si viac vyžaduje dušu ľúbiacu múdrosť a rozumnosť než to, aby sme plakali s plačúcimi. Pretože toto dosahuje ľudská prirodzenosť sama o sebe, lebo nikto nie je až natoľko tvrdý ako kameň, aby neplakal nad tým, koho postihla pohroma“¹³⁶. Ale naopak, ako

¹³¹ Nezištná starostlivosť o blaho iných ľudí, nezištná láska k blízkym, ľudomilnosť. Altruistický – nesebecký, nezištný, ľudomilný. Pozri IVANOVÁ-ŠALIGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, 1983. Z. Slovník cudzích slov. 2. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983. s. 58. Pozri FROLOV, I. T. 1982. Filozofický slovník. 3. vyd. Bratislava : Nakladatelství Pravda, 1983. s. 14.

¹³² ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1993. s. 177.

¹³³ Ž 61, 5.

¹³⁴ ΜΕΓΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. 1975. Εξηγήσεις εις τους ψαλμούς. Ερμηνευτικά Β'. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 6. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1975. s. 134.

¹³⁵ Rim 12, 15.

¹³⁶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 487.

hovorí svätý Ján Damaský, „musí byť veľmi silná duša, aby nielen nezávidela tomu, kto žije v blahobyte, ale ešte sa aj spolu s ním tešila a radovala.¹³⁷ Kvôli tomu uvádza tieto slová ako prvé. Pretože nič tak neposilňuje a neupevňuje lásku, ako to, keď dokážeme participovať na radosti a smútku toho druhého“.¹³⁸

Nezostávajme mimo náklonnosti k tým, ktorých postihla pohroma len preto, že sme ďaleko od tejto pohromy a netvárame sa, že sa nás to netýka. Pretože keď nášho blízkeho postihne niečo zlé, sme povinní znášať túto pohromu spolu s ním. Teda zúčastníme sa na jeho plači, aby sme mu uľahčili jeho smútok¹³⁹ a zúčastníme sa aj na radosti, aby sme zakorenili radosť a upevnili lásku, aby sme prv než on mali z toho úžitok, pretože slzami síce dosiahneme súcitiť, ale spoluúčasťou na radosti toho druhého sa úplne očistíme od závesti a žiarlivosti, ktorá zotročila ľudstvo. „Kvôli závesti a žiarlivosti boli prenasledované najväčšie a najspravodlivejšie stĺpy viery a svoj zápas viedli až k smrti za vieru. Upriameme svoje zraky napríklad len na apoštolov.“¹⁴⁰

Všimnime si, že apoštol Pavol nám nehovorí o niečom veľmi namáhavom, teda aby sme zastavili pohromu, aby sme sa nemuseli vyhovárať, že je to nemožné, ale prikazuje nám niečo, čo je oveľa ľahšie, čo máme silu i možnosť urobiť. Pretože ako hovorí svätý Ján Zlatoústý, „ešte aj keď nemôžeme odstrániť, či zlikvidovať pohromu, plačme, a tak sme už väčšiu časť pohromy zlikvidovali. A aj keď nemôžeme znásobiť radosť, radujeme sa a takto sme ju znásobili. Preto nám apoštol Pavol radí, aby sme nielen jednoducho

¹³⁷ Takýmto spôsobom človek preukazuje to, že jeho duša je slobodná od každej vášne závesti a nevraživosti. Pozri ΝΙΚΟΛΑΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του αποστόλου Παύλου. Η προς Ρωμαίους και η πρώτη προς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : εκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. s. 285.

¹³⁸ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν προς Ρωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 179.

¹³⁹ Sirach 7, 34.

¹⁴⁰ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΟΜΗΣ. 1994. Προς Κορινθίους επιστολή Α'. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ 3. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1994. s. 271.

nezávideli, ale radí nám niečo, čo je oveľa viac, aby sme sa spolu s radujúcimi radovali, lebo to je viac než len nezávidieť“¹⁴¹.

NEODPLÁCAJTE SA ZLÝM ZA ZLÉ...

Apoštol Pavol kresťanom v Ríme radí: „*Bud'te vospolok jednomysel'ní, nebud'te namyslení, ale majte porozumenie pre nízko postavených; nebud'te múdri*¹⁴² *len pre seba.*“¹⁴³ Týmito slovami, podľa svätého Jána Zlatoústeho, sa apoštol „veľmi snaží prízvukovať skromnosť a pokoru, ktorou v podstate začal svoje poučné slovo, nakoľko bolo prirodzené a pochopiteľné, že kresťania v Ríme budú mať o sebe vysokú mienku (budú veľmi sebavedomí), ako aj o svojom meste, ktoré bolo hlavným mestom v tom čase najmocnejšej ríše sveta, ako aj z mnohých iných príčin. Preto následne rozvracia túto ich chorobu a oslabuje ich „katar“. Na inom mieste apoštol Pavol hovorí: „...*boríme mudrlantstvo a každú namýšľavosť, čo sa dvíha proti poznaniu Boha*...“¹⁴⁴ Pretože nič nerozkladá telo Cirkvi viac ako nadutosť, namyslenosť a povýšenectvo“¹⁴⁵. A čo znamená: „*Bud'te vospolok jednomysel'ní*“?¹⁴⁶ „Prišiel k nám niekto chudobný?“, pokračuje svätý Ján Zlatoústý, „budme s ním jednej mysle, nenamýšľajme si a nepovyšujme sa kvôli svojmu bohatstvu, pretože u Christa neexistuje ani chudobný ani bohatý. Nezavrhuje ho kvôli jeho zovňajšku, ale prijíma ho kvôli jeho vnútornej viere. A to isté platí aj pre toho, kto je smutný a ak takého uvidíme, nepovažujeme ho za nehodného našej útechy. A ak žije niekto v blahobyte, nie že sa budeme červenáť od hanby, ale majme spoluúčasť na jeho

¹⁴¹ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. 487 s.

¹⁴² Ak vidíš človeka, čo si myslí, že je múdry, blázon má väčšiu nádej ako on. Pr 26, 12.

¹⁴³ Rim 12, 16.

¹⁴⁴ 2Kor 10, 5.

¹⁴⁵ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 486.

¹⁴⁶ Rim 12, 16.

radosti a spolu s ním sa radujeme“¹⁴⁷. Ako zmýšľame o sebe, rovnako tak máme zmýšľať aj o ňom, pretože ako hovorí apoštol Pavol: „*Bud'te vospolok jednomysel'ni*“¹⁴⁸. Napríklad, ak si myslíme o sebe, že sme veľkí a dôležití, to isté si máme myslieť aj o druhom. Myslíme si o niekom, že je skromný a nepodstatný? Tak isto zmýšľajme aj o sebe a vzdialme sa od každého čo i len náznaku nerovnosti.¹⁴⁹

Pýtame sa, ako je možné také niečo uskutočniť? Svätý Ján Zlatoústý odpovedá, že „jedine tak, ak zahodíme namyslenosť, nadutosť a povýšenectvo“¹⁵⁰. Preto apoštol Pavol dodáva: „*Nebud'te namyslení, ale majte porozumenie pre nízko postavených*.“¹⁵¹ Teda mali by sme zostúpiť na ich bezvýznamné miesto, snažiť sa im porozumieť a tak mať s nimi vzťah. Snažiť sa im nielen porozumieť, ale im aj pomôcť, podať im pomocnú ruku, nie zbierkami od iných, ale od seba, tak ako otec, ktorý sa stará o svoje dieťa, ako hlava o telo, tak, ako o tom hovorí na inom mieste: „*Pamätajte na väzňov, akoby ste boli s nimi väznení*“¹⁵². Keď apoštol hovorí o skromných, nemá tu na mysli utiahnutých a bezvýznamných. „*Nebud'te múdri len pre seba*“, teda nemyslite si, že ste sebestační, pretože na inom mieste Sväté Písmo hovorí: „*Beda tým, ktorí sú múdri vo vlastných očiach a sami pred sebou sú rozumní*.“¹⁵³ A týmto sa veľmi rozkladá ich namyslenosť a obmedzuje nadutosť a „katar-choroba“. „Pretože človeka nič tak neodcudzí a neoddelí od ostatných ľudí ako to, keď si myslí, že je sebestačný. Preto nás Boh stvoril tak, že potrebujeme jeden druhého. A ešte aj keď sme múdri, potrebujeme toho druhého, ale ak by sme si mysleli, že ho

¹⁴⁷ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17*. Θεσσαλονίκη : Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. s. 488.

¹⁴⁸ Rim 12, 16.

¹⁴⁹ ΝΙΚΟΛΑΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του αποστόλου Παύλου. Η προς Ῥωμαίους και η πρώτη προς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : εκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. s. 286.

¹⁵⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17*. Θεσσαλονίκη : Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. s. 488.

¹⁵¹ Rim 12, 16.

¹⁵² Ž 13, 3.

¹⁵³ Iz 5, 21.

nepotrebuje, staneme sa najhlúpejšími než ten najslabší zo všetkých. Pretože takýto človek bude ochudobnený aj o pomoc samému sebe a ešte aj v tom, čo sa stane, zhreší, nevychutná si žiadne ospravedlnenie a aj Boha rozhnevá svojou namyslenosťou a upadne do množstva hriechov.“¹⁵⁴

„Preto je možné, že často krát múdry nevie dobre nájsť to správne a ten najhlúpejší môže nájsť niečo, čo je správne, teda vec, ktorá sa udiala napríklad v prípade Mojžiša a jeho svokra¹⁵⁵, v prípade Saula a jeho sluhu i v prípade Izaka a Rebeky. Nemyslíme si, že z nás upadne, keď máme potrebu pomoci druhého človeka. Pretože toto nás viac pozdvihuje, toto nás robí ešte silnejšími, žiarivejšími a stabilnejšími.“¹⁵⁶ „Nikomú sa neodplácajte zlým za zlé.“¹⁵⁷ Prečo ak odsudzujeme niekoho, kto na nás strojí intrigy, robíme samého seba zodpovedným za odsudzovanie? Ak niekto robí zle, prečo sa nevyhneme tomu, aby sme ho nenapodobovali? A dávajme pozor, lebo tu apoštol Pavol nerobí rozdiely medzi ľuďmi, ale ustanovil jednotný zákon. Pretože apoštol Pavol nepovedal, aby sme sa neodplácali zlým za zlo¹⁵⁸, ktoré vykonal veriaci človek, ale hovorí „nikomu“, teda ani keď je to pohan, podliak, heretik,¹⁵⁹ alebo

¹⁵⁴ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11*. Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1993. s. 179.

¹⁵⁵ Totiž aj tak veľký muž akým bol Mojžiš, ktorý rozprával s Bohom, potreboval radu barbara svojho svokra Jetru, ktorý bol Midjanským kňazom (2M 3, 1.) Pozri ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Η πρὸς Ῥωμαίους καὶ ἡ πρώτη πρὸς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : ἐκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. s. 287.

¹⁵⁶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17*. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 488 - 490.

¹⁵⁷ Rim 12, 17.

¹⁵⁸ Pozri SV. BAZIL VELKÝ. 2002. Listy II (R.375-378) Hexaémeron. 1. vyd. Prešov : Náboženské vydavateľstvo PETRA, 2002. s. 276. ISBN 80-89007-25-2. „Nebude stačiť na obhajobu tvrdenie, že sme sa osožné pravidlá nenaučili z knížiek. Veď sme prijali schopnosť zvoliť si to, čo nám prospieva, z nenacvičovaného zákona prírody. Vieš, čo je tým dobrom, ktoré budeš robiť blížnemu? To, čo by si si želal, aby druhý robil tebe. A zasa vieš, čo je zlo? To, čo by si ani ty nechcel trpieť od druhého.“

¹⁵⁹ Pozri ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Η πρὸς Ῥωμαίους καὶ ἡ πρώτη πρὸς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : ἐκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. s. 288. Toto isté, ako vidíme apoštol zdôrazňuje aj vo svojom prvom liste kresťanom v Tesalonikách v 5. kapitole 10. verši.

ktokoľvek iný. „Starajte sa konať dobré veci pred všetkými ľuďmi. Ak je možné, nakoľko je na vás, majte pokoj so všetkými.“¹⁶⁰ Toto znamená: „Nech svieti vaše svetlo pred ľuďmi“¹⁶¹, „aby sme žili nie pre márnú slávu, ale aby sme nezadali vášnivým ľuďom nejakú príčinu byť proti nám“¹⁶². Preto na inom mieste hovorí: „Nebud'te príčinou pohoršenia ani Židom ani Grékom ani Cirkvi Božej.“¹⁶³

Veľmi správne, samozrejme, apoštol hovorí: „...nakoľko je na vás...“, teda nakoľko je to možné. Pretože, hovorí svätý Ján Zlatoústý, „existujú prípady, keď to možné nie je, keď ide napríklad o zbožnosť alebo o boj za tých, ktorým sa krivdí. Čomu sa divíš, ak pre tých druhých to nie je možné, ako napríklad v prípade ženy i muža, keď apoštol hovorí: „Ak sa však neveriaci chce rozviesť, nech sa rozvedie.“¹⁶⁴ To, čo povedal, znamená, aby sme sa zo všetkých našich síl snažili nezadať príčinu k vyvolaniu sporu, či hádky a nevraživosti, ani Židovi ani Grékovi, a ak spozoruješ, že niekde to neprospieva zbožnosti, vtedy neuprednostňuj jednotu pred pravdou, ale postav sa pevne a vydávaj svedectvo hoci aj za cenu smrti, bojuj z celej duše, nemeň názor, ale bojuj len s vecami. Taký význam majú slová: „...nakoľko je na vás, majte pokoj so všetkými ľuďmi“. A aj keď sa ten človek neupokojí, nenaplnujeme si svoju dušu vášňou, ale budme priateľskí čo sa týka úmyslu a ochoty, teda bez toho, aby sme niekde upustili od pravdy, alebo sa jej spreneverili“¹⁶⁵.

¹⁶⁰ Rim 12, 17.

¹⁶¹ Mt 5, 16.

¹⁶² ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 180.

¹⁶³ 1Κορ 10, 32. Pozri ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 357. Teda nie aby sme nepohoršili len našich bratov, ale ani neveriacich.

¹⁶⁴ 1Κορ 7, 15. Pozri ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 311. Tu objasňuje svätý Ján Damaský, že „ak ťa núti (muž), aby si obetovala idolom, alebo aby si sa zúčastnila na bezbožnosti z dôvodu vášho manželstva, je lepšie odísť aby sa rozpadlo manželstvo než aby mala utpieť zbožnosť“.

¹⁶⁵ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. s. 490 – 492.

„*Nepomstite sa, milovaní, ale ponechajte to hnev (Božiemu) – lebo je napísané: Mne patrí pomsta, ja odplatím; hovorí Pán.*¹⁶⁶“ Akému hnev? Predsa Božiemu. Svätý Ján Damaský hovorí: „pretože ten, kto je ukrivdený, túži vidieť presne to, aby vzal spravodlivosť do svojich rúk.¹⁶⁷ Apoštol Pavol pokračuje a hovorí, že ak on nevykoná pomstu, tak potom Boh je ten, ktorý potrestá“¹⁶⁸. Teda dovolil Mu, aby potrestal a takto naviac získal aj Jeho náklonnosť a preto apoštol od ukrivdeného požaduje oveľa viac viery hovoriac: „*Ak je tvoj nepriateľ hladný, nakrm ho; ak je smädný, napoj ho; lebo keď tak urobíš, žeravé uhlie zhrnieš mu na hlavu.*¹⁶⁹“ Čo to hovorím? Apoštol hovorí, aby sme mali pokojné vzťahy? Samozrejme, veď nám dáva príkaz k tomu, aby sme činili dobročinnosť a boli úslužní, hovorí, aby sme dali chlieb a napojili toho, kto krivdí. Ďalej dodáva niečo veľmi bolestné a veľké a to, že „...*ak takto urobíš, žeravé uhlie zhrnieš mu na hlavu*“^{170, 171}

„Toto všetko hovorí apoštol s cieľom, aby nás udržal v bázni a aby sme v nádeji a s ochotou očakávali odmenu. Pretože ten, kto je ukrivdený, a je slabý, nevie si veľmi dobre poradiť so svojimi silami tak, ako Ten, kto ho ľutuje a kto sa nad ním zľutoval. Pretože nič nie je tak uspokojujúce ako to, ak ukrivdený vidí, že jeho nepriateľ je potrestaný.¹⁷² Teda to, po čom ukrivdený túži, to mu dáva ako prvé a keď zanechal zlosť, vtedy mu radí to, čo je viac, hovoriac: „*Nedaj sa premôcť zlému.*¹⁷³“ Pretože apoštol Pavol veľmi dobre vie, že

¹⁶⁶ Rim 12, 19.

¹⁶⁷ Pomsta nie je prejavom mužnosti, ale choroby a zbabelosti. Pozri ΝΙΚΟΛΑΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του αποστόλου Παύλου. Η προς Ρωμαίους και η πρώτη προς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : εκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. s. 290.

¹⁶⁸ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Υπόμνημα στήν προς Ρωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 180.

¹⁶⁹ Rim 12, 20.

¹⁷⁰ Rim 12, 20.

¹⁷¹ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Υπόμνημα στήν προς Ρωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 180 – 182.

¹⁷² Pozri ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Υπόμνημα στήν προς Ρωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. s. 180.

¹⁷³ Rim 12, 21.

aj keď náš nepriateľ je zviera, nezostane nepriateľom, ak ho nakrmíme. A aj keď ten, kto je ukrivdený, je veľmi malodušný a bojazlivý, keď svojho nepriateľa nakrmi a napojí, ani on už nebude túžiť po jeho potrestaní.¹⁷⁴ Pretože apoštol nehovorí, že ho potrestáš, ale že „...žeravé uhlie zhrnieš mu na hlavu.¹⁷⁵“ Ďalej dodáva na adresu vífaza: „Nedaj sa premôcť zlému.¹⁷⁶“ Veľmi pokojným spôsobom naznačuje, že nemáme konať s takýmto úmyslom, pretože už len to, že sme zlomyseľní a škodoradostní, je naša prehra so zlom.“¹⁷⁷

Apoštol Pavol najprv počkal, keď sa vytratila zlosť a až vtedy dodal „dobrom premáhaj zlo.¹⁷⁸“, lebo práve toto je pravé vífazstvo. „Aj boxer“, hovorí svätý Ján Zlatoústý, „nie vtedy vífazi, keď sa zvalí na zem a prijíma údery, ale keď sa postaví z vysoka a núti nepriateľa vymlátiť celú svoju silu do vzduchu. Takto ani on neutrží žiadny úder a celá sila nepriateľa vyjde na nivoč. To isté sa deje aj pri nadávkach a urážkach. Keď zareagujete na urážky, utrížil si prehru a to nie od človeka, ale čo je horšie, od otrockej vášne zlosti. Ale ak ste ticho, vtedy zvíťazíte a bez námahy vztýčite trofej vífazstva a budete mať nespočetné množstvo tých, ktorí vás budú korunovať a odsudzovať podvod tej urážky, ktorú ste utrížili. Pretože ten, kto odporuje, zdá sa, že odporuje preto, že sa ho to dotklo, a keď sa ho to dotklo, vzbudzuje podozrenie, aby si poznal to, čo bolo povedané. Ak sa však zasmieš, tým úsmevom ukončíš výrok voči sebe. A ak chcete mať jednoznačný dôkaz o tom, čo tu bolo povedané, spýtajte sa samotného nepriateľa, kedy zostal viac nešťastný, keď ste sa nazlostili a odporovali mu na jeho urážky, alebo keď vás urážal a vy ste sa pousmiali. A pravdepodobne budete počuť nasledovné, že nemal takú radosť vtedy, keď urážal, ako bol nešťastný z toho, že vás nemohol vyprovokovať.“¹⁷⁹

¹⁷⁴ Pozri PRUŽINSKY, Š. 2012. *List svätého apoštola Pavla Rímanom*. 1. vyd. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2012. s. 230. ISBN 978-80-89643-00-4.

¹⁷⁵ Rim 12, 20.

¹⁷⁶ Rim 12, 21.

¹⁷⁷ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ* 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 490 – 492.

¹⁷⁸ Rim 12, 21.

¹⁷⁹ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ* 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 492 – 494. Pozri PRUŽINSKY, Š. 2012. *List svätého*

„Či nevidíme tých, ktorí skypia zlosťou, že bez toho, aby vnímali svoje rany, útočia a vrhajú sa s veľkou zúrivosťou, usilujúc sa horšie od divej zveri spôsobiť rany svojmu nepriateľovi, a takto sa sústredia len na to a nič iné, túžiac len po tom, než aby sa snažili chrániť sa, aby sa im pritom nestalo ešte niečo horšie? Keď ho zbavíte v prvom rade toho, po čom túži, zbavíte ho všetkého, pretože ste ho diskvalifikovali, zahanbili a ukázali ste ho ako bezvýznamného, skôr dieťa ako dospelého a vy budete považovaní za filozofa a svojmu nepriateľovi ste urobili reklamu zlého zvieraťa. A keď chceme udrieť, tak nevracajme rany ranami a ak mu chceme uštedriť hlavný úder, nastavme mu aj druhé líce a tým mu uštedríme nespočetné množstvo rán. Pretože tí, ktorí vám budú tliekať a budú vás obdivovať, sú pre neho väčším nebezpečenstvom než tí, ktorí zabíjajú ukameňovaním. A prv než oni, ho odsúdi jeho svedomie a vyžiada pre neho väčšie tresty, ako keby utrpel veľa zlého a takto, keď sa zahanbí, odtiahne preč. Ale ak budete vyhľadávať slávu od mnohých, potom budete po nej túžiť ešte väčšmi. Pretože určite máme nejaký súcit s tými, ktorí trpia, ale ak uvidíme, že nevracajú údery, ale vydajú samých seba, vtedy nielen že máme s nimi súcit, ale navyiac ich ešte aj obdivujeme.“¹⁸⁰

„Z povedaného vyplýva, že ten, kto krivdí, príde plakať silným plačom, pretože my, ktorí môžeme mať tieto terajšie blahá, keby sme počúvali Christove zákony tak, ako je potrebné, získame aj tie budúce, ale naopak obe stratíme, ak nepočúvame to, čo tu bolo povedané a zbytočne filozofujeme. Pretože On ustanovil všetky zákony k nášmu úžitku a naučil nás, čo nás robí významnými a čo hanebnými. A neprikazoval to kvôli tomu, aby zosmiešnil svojich učeníkov. Pretože zo všetkého najviac ich najslávnejších robí to, že nebudú zlorečiť, keď ich obviňujú, a preklínať, keď s nimi zle zaobchádzajú. Ale ak toto ich robí významnými a slávnymi, oveľa viac ich urobí slávnymi to, že budú blahorečiť, keď ich obviňujú, či ospevujú alebo urážajú, keď činia dobročinnosť alebo trpia zlo. Kvôli tomu to Christos všetko ustanovil a nariadil. Lebo

apoštola Pavla Rímanom. 1. vyd. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2012. s. 230. ISBN 978-80-89643-00-4.

¹⁸⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ* 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμάς>>, 1985. s. 496.

nesmierne sa stará o svojich učeníkov nakoľko vie veľmi dobre to, čo robí každý človek, malý aj veľký. A keď sa stará a všetko, vie, prečo sa s Ním hádaš, túžiac ísť inou cestou? Pretože víťazstvo, ktoré pochádza z násilnosti, patrí do zákonov diabla. Takýmto spôsobom aj na Olympijských hrách, ktoré sa konajú na jeho počesť, víťazia všetci atléti.“¹⁸¹

„Ale na Christovom štadióne neplatí tento zákon medailí, ale bolo uzákonené to, čo je úplne odlišné, a to, aby veniec dostal porazený a nie víťaz. Pretože toto je jeho štadión, všetko je určené naopak, a to nielen čo sa týka víťazstva, ale aj spôsobu víťazstva, aby sa ten zázrak stal ešte väčším. Keď teda to, čo inde patrí medzi prehry, to predstavuje sprostredkovateľa víťazstva, toto je Božia sila, toto je nebeský štadión, toto je anjelské divadlo. Viem, že ste teraz dojatí a že ste sa stali väčší než vosková svieca, ale keď odídete, všetko zahodíte a zabudnete. Preto som zarmútený, lebo to, čo hovorím, nepreukazujeme v činoch, kedy môžeme získať tie najlepšie veci už tu a odteraz. Pretože ak preukážeme zhovievavosť a vľúdnosť, budeme neporaziteľní pre všetkých a nikto z ľudí, ani tých malých, ani tých veľkých, nebude nám môcť uškodiť. A keď niekto povie zlé slovo, vám to vôbec neuškodí, ale veľmi uškodí jemu a keď aj ukrivdí, tak opäť škoda spočívne u toho, kto krivdí.¹⁸² Nevidíte na súdoch, že tí, ktorým bolo ukrivdené, žiaria, dvíhajú sa a vstávajú s odvahou a slobodomysle, teda ktorí slobodne rozprávajú, zatiaľ čo tí, ktorí ukrivdili, rozprávajú so sklonenou hlavou, s hanbou a strachom?“¹⁸³

„A prečo rozprávam o zlorečení, osočovaní a ukrivdení? Pretože aj keď ešte nebol nabrúsený meč proti vám, aj keď ponoril svoju pravú ruku do vášho krku, vôbec vám neuškodil, ale sťal samého seba. A toto slovo potvrdzuje ten,

¹⁸¹ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ* 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. s. 496 – 498.

¹⁸² ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του αποστόλου Παύλου. Η προς Ῥωμαίους και η πρώτη προς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : εκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. s. 293 – 294.

¹⁸³ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ* 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. s. 498 – 500.

ktorý ako prvý zomrel rukou svojho brata.¹⁸⁴ Pretože jeden odišiel do tichého prístavu, keďže dosiahol nesmrteľnú slávu, zatiaľ čo druhý žil mizernejší život než je akákoľvek smrť, stonajúc v strachu a neustále omieľajúc vo svojich ústach obvinenie z vraždy. Netúžme teda po tomto, ale po tom prvom. Pretože ten, ktorého sužuje zlo, nemá to zlo vo svojom dome na stálo, ani to zlo nesplodil on sám, ale keďže to prijal od druhého, svojou trpezlivosťou urobil z toho zla dobro, zatiaľ čo ten, ktorý ukrivdil, má vo svojom dome prameň zla. Či nebol Jozef vo väzení, zatiaľ čo hriešnica, ktorá mu spôsobila to zlo, vo svetlom a vychýrenom dome?¹⁸⁵ Kým by ste chceli byť? A nezmieňujte sa už o pomste, ale preštudujte si dobre tieto udalosti samé o sebe, pretože takto tisíckrát uprednostníte väzenie spolu s Jozefom, než dom, ktorý má hriešnica. Pretože ak reálne uvidíte duše oboch, uvidíte, že duša Jozefa bola pokojná a veľmi odvážna, zatiaľ čo duša Egyptanky bola stiesnená a zahanbená, mrzutá, rozrušená a plná smútku. A to aj napriek tomu, že práve ona vyzerala ako keby vyhrala, no toto nebolo víťazstvom.“¹⁸⁶

Uvedomujúc si to, pripravme samých seba na krivdy, aby sme sa oslobodili od zlého zaobchádzania, či ubližovania a dosiahli budúce blahá, ktoré nech si všetci vychutnáme blahodafou a ľudomilnosťou nášho Pána Isusa Christa, ktorému spolu s Otcom a Svätým Duchom patrí sláva na večné veky. Amen.

Zoznam bibliografických odkazov

- ΒΕΡΓΩΤΗ., Γ. Θ. 1991. *Λεξικό λειτουργικών και τελετουργικών όρων*. Θεσσαλονίκη : Μέλισσα, 1991. 159s.
- ΦΥΤΡΑΚΗΣ, Τ. 1991. *Ελληνικο λεξικο*. Αθηνα Αρμονια Α. Ε., 1991. 985. s. ISBN 960-7598-00-8.

¹⁸⁴ 1 M 4, 18. Jedná sa o bratovraždu, pri ktorej Kain zabil svojho brata Ábela.

¹⁸⁵ 1 M 39, 7-23.

¹⁸⁶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε), ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ* 17. Θεσσαλονίκη : Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. s. 500.

- FROLOV, I. T. 1982. *Filozofický slovník*. 3. vyd. Bratislava : Nakladateľstvo Pravda, 1983. 538s.
- IVANOVÁ-ŠALIGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, 1983. *Z. Slovník cudzích slov*. 2. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983. 942. s.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. 1993. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο. In *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*, *ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 11*. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1993. 10 – 223. s.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 1985. Ὑπόμνημα στήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή. Ομιλία ΚΓ'. In *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*, *ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 17*. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1985. 750. s.
- ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΟΜΗΣ. 1994. Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή Α'. In *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*, *ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ 3*. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1994. 264 - 366. s.
- LAMPE, W. H. 1991. 10. vyd. *A patristic greek lexicon*. Oxford : At the Clarendon press, 1991. 1568. s. ISBN 0 19 864213 X.
- ΜΕΓΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. 1975. Εξηγήσεις εις τους ψαλμούς. Ερμηνευτικά Β'. In *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*, *ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 6*. Θεσσαλονίκη: Πατερικαι εκδόσεις <<Γρηγόριος ο Παλαμάς>>, 1975. 10 - 313. s.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ. 1989. Ερμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' ἐπιστολάς του αποστόλου Πάυλου. Η πρὸς Ρωμαίους και η πρώτη πρὸς Κορινθίους. Θεσσαλονίκη : εκδόσεις <<Ορθόδοξος κυψέλη>>, 1989. 698. s.
- PRACH, V. 1993. *Řecko-český slovník*. Praha : SCRIPTUM, 1993. 588. s. ISBN 80-85528-22-3.
- PRUŽINSKY, Š. 2000. *Evanjelium podľa Matúša*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2000. 410. s. ISBN 80-8068-007-8.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2012. *List svätého apoštola Pavla Rímanom*. 1. vyd. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2012. 302. s. ISBN 978-80-89643-00-4.

POMANIDΗΣ, Ι. 2004. *Πατερική θεολογία*. Θεσσαλονίκη, 2004.

SV. BAZIL VELKÝ. 2002. Listy II (R.375-378) Hexaémeron. 1. vyd. Prešov :
Náboženské vydavateľstvo PETRA, 2002. 295. s. ISBN 80-89007-25-2.

ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ, Ι. 1990. Λεξικόν της αρχαίας Ελληνικής γλώσσης. Αθήνα :
Βιβλοπρομηθευτική, 1990. 1261. s.

BLESS AND NEVER CURSE...

Štefan ŠAK, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, stefan.sak@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

Power of words has its content and depth. In particular, power words, based on the depth of the soul and heart of man. The role and mission of the Church in the person of Pastor of the overall system of care for the believer is to learn and gain the power of words in everyday life. The Apostle Paul, in his letter to the Romans explains the method of communication believer in the communion of the Church, but also to the outside world, where religious people live together with unbelievers. This communication method is based on the principle of love and beatification. The Apostle Paul, in his letter to the Romans clarifies how to conduct a believer in the communion of the Church, but also to the outside world, where religious people live together with unbelievers. This type of behavior is based on the principle of love, beatification, charity, willingness, humility, meekness and accommodating attitude without distinction of what a person is.

Key words

Beatification, curse, disease, pain, repentance, Eucharist

POHĽAD PREPODOBNÉHO NIKODÝMA SVÄTOHORCA NA ČASTÉ PRIJÍMANIE SVÄTÝCH CHRISTOVÝCH TAJÍN

Peter SAVČÁK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

„Ak by sa všetky tajiny kresťanskej viery, všetky tajiny Nového Zákona, Zákona Bohočloveka Christa a všetky tajiny Christovej Cirkvi, Cirkvi Bohočloveka mohli zúžiť do jednej tajiny – tak je tou tajinou – svätá tajina Eucharistie, svätá Liturgia Cirkvi. Lebo ona nám hlása a dáva celého Hospodina Christa vo svojom zázračnom bohatstve a kráse Jeho Bohoľudskej Osoby a Jeho Bohoľudského Tela, ktorým je Cirkev. Lebo svätá liturgia je: Cirkev s Christom a v Christu a Christos medzi nami a v nás.“¹⁸⁷ To sú slová otca Justina Popoviča, veľkého teológa, ale pritom vždy pokorného vykonávateľa svätej liturgie – ktorú slúžil aby žil a žil, aby ju slúžil.¹⁸⁸ A ako ďalej pokračuje tento zbožnosťou voňajúci kvet nášho pravoslávneho liturgického vedomia – „Cez svätú liturgiu a sväté Prijímanie na nej my zažívame celý Spasiteľov Bohoľudský „domostroj“ spasenia ako svoj“¹⁸⁹. Cez ňu sa ochristovujeme, ocirkevňujeme, obožujeme, obohočlovečujeme.

No napriek týmto jasným a najmä životom mnohých podvižníkov dosvedčeným slovám je situácia na mnohých našich cirkevných obciach, básnicky povedané, smutno- neveselá. Na jednej strane pri každej službe Božej, - ako ju výstižne a zbožne ľudia nazývajú, počujeme slová duchovného: „So strachom Božíim i viroju pristupite“ ako aj odpoveď veriacich „Blahosloven hrjadyj vo imja Hospodne“¹⁹⁰. No na strane druhej je potrebné so zármutkom

¹⁸⁷ *Божественне Литургије*. Београд, 1978. s. 223.

¹⁸⁸ Pozri ХЕРУВИМ (КАРАМБЕЛАС), архимандрит. 2003. *Савремени атонски подвижници*. Део 2. Београд : Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, 2003.

¹⁸⁹ Pozri *Божественне Литургије*. Београд, 1978. s. 226.

¹⁹⁰ *Члїб душі*. Prešov : Pravoslávna cirkev na Slovensku, 1996. s. 117.

povedať, že tých „blahoslovených, ktorí idú v mene Hospodinovom“ k Čaši Života je akosi málo. Príčin je mnoho, výhovoriek ešte viac. Cieľom tohto článku však nie je ani analýza príčin, ani skúmanie historického či ekleziologického pozadia tohto neutešeného stavu, ani hľadanie vinníkov. Práve naopak. Chceli by sme týmito riadkami nie kritizovať, ale nadchnúť, nie sypať popol na hlavu, no ponúknuť pohár vody zo svätootcovskej studienky pravoslávneho bohoslovía. Zároveň chceme ponúknuť tým, ktorí sa pridávajú akéhosi minimalistického konzervativizmu aj v otázke pristupovania k svätým Christovým tajinám a to častokrát pod prikrývkou svojej nehodnosti či strachu pred profanáciou týchto Svätých Darov iný pohľad, pohľad soborného liturgicko- podvižníckeho vedomia prepodobných otcov. V neposlednom rade by sme chceli slovami svätca a askétu rozvíriť tie stojaté a vlažné vody dnešnej zbožnosti, ktoré sú presiaknuté európskym egocentrizmom, pohodlnosťou a nezáujmom a ponúknuť skutočný soborný christocentrický život v Cirkvi a s Cirkvou. Myslíme si že, v tejto duchovne chladnej dobe a mrazivom európskom človekopoklonstve môže sviecu a krb nášho duchovného života najlepšie zapáliť a ohriať: „uhl' presvjataho Tvojeho Tila i čestnyja Tvojeja Krovi“.¹⁹¹

Svätý Nikodým Svätohorský, z ktorého duchovnej pokladnice budeme vyberať najviac slov, sa stretával s podobnými problémami, s akými sa stretávame aj my dnes na východe Slovenska, aspoň čo sa týka pristupovania k sv. Eucharistii. Na úvod je treba poznamenať, že kniha, ktorá vznikla v spolupráci so svätým Makariom Korinským a nesie výstižný názov „Duši užitočná kniha o neprestajnom (častom) Prijímaní svätých Christových Tajín“ nevznikla len z pera týchto dvoch velikánov. Je to zbierka mnohých svätootcovských pohľadov, názorov, rád a poučení, ako aj apológia na obranu svätotajinného života v Christu uskutočňovaného cez sväté Pričaščenije. Prepodobný Nikodým túto zbierku opravil a doplnil¹⁹² a pod jeho redakciou

¹⁹¹ Канонник : или полный молитвослов. Русская православная церковь : Издательский отдел Московского Патриархата, 1994. s. 494.

¹⁹² Pozri Askéza: *Cesta k svätosti*. Svätá Hora Atos : Kélia Svätej Trojice monastiera Lavra, 2004. s. 79.

uzrela svetlo sveta v dnešnej podobe. V našom texte budeme používať citáty najmä zo srbského prekladu tohto diela s použitím starého cirkevného názvu pre sv. tajinu Prijímania - cirkevnoslovanský ekvivalent **sv. Pričaščenje**. Nerobíme to z nejakého formálneho anachronizmu, ale kvôli tomu, že tento názov jasnejšie a výstižnejšie vyjadruje našu spoločnú **účasť** a podieľanie sa na živote Tela Cirkvi, ktorého sme všetci údmi (časťami).¹⁹³

Z mnohých myšlienok, názorov a poučení, ktoré sú v tejto krásnej knihe uvedené, by sme začali poukázaním na to, že vôľa a chcenie pristupovať k prečistým tajinám je akýmsi signálom duchovného stavu, prípadne duchovnej nemoci. Zhodne so svätým Jánom Zlatoústym¹⁹⁴ prepodobný Nikodým hovorí: „A tak ako dieťa, keď príde na svet, plače a s veľkým chcením hľadá potravu i mlieko, a keď neje a nemá chuti, je to ukazovateľ jeho nemoci a smrteľného nebezpečenstva, tak i my musíme mať vôľu i túžbu, aby sme jedli sväté Pričaščenje, tento duchovný pokrm, aby sme sa neustále oživovali. V opačnom prípade sa nachádzame v nebezpečenstve duševnej smrti.“¹⁹⁵

No z druhej strany môžu byť rôzne námietky. „Veď my zápasíme o duchovný život a duchovné zdravie cez rôzne cnosti a podvihy“ - hovoria i v dnešnej dobe niektorí. I tu však Nikodým jasne a v zhode so svätou Tradíciou i Svätým Písmom odpovedá: „Mnohí často sami v sebe hľadajú rôzne cnosti, nádejajúc sa, že vďaka nim získajú spásu i bez častého Prijímania. Ale to je takmer nemožné, lebo takíto sa nechcú podvoliť vôli Božej, ktorá je v tom, aby sa často pričaščili, podľa poriadku Cirkvi“.¹⁹⁶ Hneď za týmito slovami

¹⁹³ Pozri ГРИГОРИЈЕ СВЕТОГОРАЦ, јермонах. 2010. *Тумачење божанствене литургије : духовни водич кроз свету литургију*. Београд : Верско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, 2010. s. 315-317.

¹⁹⁴ Pozri ИОАНН ЗЛАТОУСТЫЙ, святитель. 1993. *Беседы на Евангелие от Матфея*. Москва, 1993. s. 827.

¹⁹⁵ НИКОДИМ АГИОРИТ, преподобни – МАКАРИЈЕ КОРИНТСКИ, свети. 2005. *Душекорисна књига о непрестаном причешћивању светим Христовим тајнама*. (превод са руског Ксенија Кончаревић). Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2005. s. 22.

¹⁹⁶ НИКОДИМ АГИОРИТ, преподобни – МАКАРИЈЕ КОРИНТСКИ, свети. 2005. *Душекорисна књига о непрестаном причешћивању светим Христовим тајнама*. (превод са руског Ксенија Кончаревић). Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2005. s. 29.

svätý uvádza aj citát proroka Jeremiáša: „Opustili Mňa, prameň živej vody a vykopali deravé cisterny, ktoré neudržia vodu.“ (Jer 2,13)

Myslíme si, že tým ktorí poznajú diela sv. Nikodýma Svätohorca je zrejmé, aké významné miesto medzi cnosťami pripisuje tento svätec pokániu a spovedi. Bez nich možno ťažko dúfať v Božie odpustenie. No svätý znova zakončuje Pričaščenijem, porovnávajúc to k liečeniu „zlosmradnej“ rany. Veď aj keď ranu dobre vyčistíme, aj keď z nej najprv vytiahneme červov, aj keď postihnuté miesto odrežeme, predsa je len potrebná náplasť i hojivá masť, aby sa rana zocelila. Ak ju však necháme bez masti alebo obväzu, veľmi ľahko takáto rana znova zahnisá. Podobné je to i s hriechom, nestačí len odstrániť červy, hnis a vyčistiť hriešnu špinu. Je potrebné i Božské Pričaščenje akoby akási náplasť, ktorá by takúto vyčistenú ranu zacelila. Ináč je skoro isté, že rana spôsobená hriechom sa znova otvorí.

Ak sme sa už dotkli témy spojenia sv. Pričaščenja s Pokáním a cnosťami, teda podvižníckym životom, i tu môžeme čerpať od svätohorského askétu mnoho spásonosných rád. Veď ako hovorí svätý Nikodým, práve pravidelné pristupovanie oživuje a živí cnosti, duchovnú bdelosť a triezvosť. Ak zbožný kresťan s úctou pristúpi k Svätým Darom Tela a Krvi a zamyslí sa nad tým, aké strašné Christove tajiny on prijal, bude dávať ešte väčší pozor, aby ich dôstojne zachoval. Bojí sa všetkých nečistých želaní a túžob, bdie nad svojimi myšlienkami a vzdáva sa, ako sa len dá, od všetkého zla. A keď si pomyslí, že o pár dní má znovu pristúpiť k živototvorným tajinám, opäť ho to bude brzdiť v hriešnych návykoch a chceniach. A takto bude jeho hriešna svojvôľa stiesňovaná z dvoch strán: z jednej – tým, že sa práve pričastil a z druhej – tým, že sa čoskoro znova pričastí. A ak aj padne do hocijakých hriechov, zodpovedné a časté spovedanie a Prijímanie im nedá možnosť natrvalo sa zakoreniť v duši a živote veriaceho.

V závere tohto pojednania svätý Nikodým vystríha pred váhaním či odkladaním častého Pričaščenja. Jednak môže zabudnúť na duchovnú bdelosť, a jednak nevykladá duchovné úsilie ani nekoná žiadnu prípravu, aby mohol dôstojne prijímať. Doslovne o tom hovorí: „Odkladanie Pričaščenja sa stáva príčinou upadania do nedbanlivosti a teplota bázne uctievania sviatosti aj láska voči Bohu slabne.“ Preto sa blažený starec správne pýta, ako môžu ľudia uhasiť

oheň vášní, ak sa nepričaščajú prečistými tajinami, ktoré odháňajú každú nemoc, krotia divoké boje tela a umŕtvujú vášne?!¹⁹⁷ Aby svoje tvrdenia a tvrdenia svätých otcov podporil aj príkladmi zo Svätého Písma, uvádza ako predobraz starozákonnú Paschu - oslobodenie z Egyptského otroctva a znova sa pýta. „Ako môžu utiecť od pomyselného faraóna z Egypta, od horkého hriechu, ktorý ich prenasleduje, ak nie sú zapečatení a označení čestnou Krvou Christovou?“¹⁹⁸ Aby sme ukázali, že tieto jeho názory a paralely majú vyjadrenie aj v liturgickom živote Pravoslávia, obrátime sa na Triod' Cvitnu, cez ktorú nám Cirkev pripomína: „Páscha bo sam Christos jest i Ahnec vzemľaj hrichy míra, ..., i Tomu dostojno pričaščajuščisja istinno jaďat Paschu.“¹⁹⁹

Ak sme sa už dotkli sviatku novozákonnej Paschy, svetlého Christovho Voskresenija - tento je zakomponovaný v každej sv. liturgii, keď sa duchovný modlí: „Pomínajúšče ubo ... Hrob, Tridnevnoje Voskresenije ...“²⁰⁰ A preto po prijatí prečistých Christových tajin akosi spontánne vošlo do liturgickej tradície hovorenie diakonom alebo jerejom voskresnych piesni: Voskresenije Christovo vidivše ..., Svititsja, svititsja ..., O Pascha velija Takže možno smelo povedať, že liturgické prežívanie akéhokoľvek sviatku či pamiatky svätca nás vedie k tejto paschálnej radosti. A tu sa znova právom prepodobný Nikodým pýta: „Som v rozpakoch a pochybnostiach, ako kresťania dnešných čias môžu oslavovať (sviatkovať) nedele alebo iné sviatky počas roka a duchovne sa radovať skutočnou radosťou, ak sa neustále nepričaščajú Božským Prijímaním, ktoré je príčinou a pôvodcom každého sviatku a duchovného veselja.“²⁰¹

¹⁹⁷ НИКОДИМ АГИОРИТ, преподобни – МАКАРИЈЕ КОРИНТСКИ, свети. 2005. Душекорисна књига о непрестаном причешћивању светим Христовим тајнама. (превод са руског Ксенија Кончаревић). Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2005. s. 38.

¹⁹⁸ НИКОДИМ АГИОРИТ, преподобни – МАКАРИЈЕ КОРИНТСКИ, свети. 2005. Душекорисна књига о непрестаном причешћивању светим Христовим тајнама. (превод са руског Ксенија Кончаревић). Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2005. s. 39.

¹⁹⁹ Триодъ Цветная. Москва, 1992. List 14 na oboroti.

²⁰⁰ Служебник. Издательство Свято-Успенской Почаевской Лавры, 2009. s. 131.

²⁰¹ НИКОДИМ АГИОРИТ, преподобни – МАКАРИЈЕ КОРИНТСКИ, свети. 2005. Душекорисна књига о непрестаном причешћивању светим Христовим тајнама. (превод са руског Ксенија Кончаревић). Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2005. s. 49.

Svätohorec Nikodým však neostal len pri tomto probléme. Smelo poukazuje aj na jav, ktorý je zvlášť dnes medzi nami pravoslávny veľmi rozšírený. Mnohí vynakladajú veľké finančné prostriedky, vyvíjajú nemalé úsilie, znášajú mnohé nebezpečenstvá na cestách, aby sa poklonili svätým miestam alebo ostatkom svätých. Radujú sa pritom, ak ich nazývajú pútnikmi alebo pokloníkmi týchto svätých a úprimne túžia, aby si z nich odniesli blahodať a posvätenie. Ale to, že mnohí z nich nevynaložia toľko úsilia a námahy na časté a zbožné pristupovanie k Prečistým tajinám, ich neznepokojuje. Veď vo svätom Prijímaní sa neskláňajú k živototvornému hrobu alebo k svätým miestam či ostatkom svätých, ale prijímajú Cára nad kráľmi, Svätého, ktorý svätých posväcuje, Toho, Ktorý je nad každým miestom a všade prítomný - Bohočloveka Christa. A pritom na Jeho prijatie nie je potrebné ani vynakladať peniaze, ani ďaleko putovať, ani stretávať sa s nebezpečenstvami ciest - stačí iba priniesť pokornú spoveď, úprimne naplniť epitímiu a dôstojne sa pripraviť, aby keď sa ukáže možnosť, stali sa **príčasníkmi** = účastníkmi Christa. Zvlášťne však je, ako so zármutkom poznamenáva sv. Nikodým, že napriek tejto jednoduchosti mnohí práve v tom prejavujú nedbanlivosť.

Čo však v tom prípade, keď sami duchovní sú prekážkou tým, ktorí by chceli častejšie pristupovať k svätým tajinám. No i tu im Nikodým jednoducho a s láskou odporúča: „Ak niekto z tých, ktorí majú duchovnú moc, by sa nám pokúšal činiť prekážky, v tomto bohumilom diele, nestrácajme hneď teplo nášho odhodlania a nenechajme sa hneď odradiť - nie, ale padnime na kolena a bozkávajme podľa vzoru ženy smilnice jeho nohy a vytrvalo klopme na dvere a prosme o dovoľenie. Skutočne, neverím, že by sa našlo také tvrdé srdce, ktoré by vidiac naše horúce odhodlanie pristúpiť k svätému Prijímaniu, bránilo nám v tom.“²⁰²

(pokračovanie)

²⁰² АТАНАСИЈЕ (ЈЕВТИЋ), влади́ка. 2007. *Христос Нова Пасха, Божанствена Литургија II*. Београд – Требиње, 2007. s. 326-327.

Zoznam bibliografických odkazov

- Askéza: Cesta k svätosti. Svätá Hora Atos : Kélia Svätej Trojice monastiera Lavra, 2004.*
- АТАНАСИЈЕ (ЈЕВТИЋ), владика. 2007. *Христос Нова Пасха, Божанствена Литургија II*. Београд – Требиње, 2007. 535s.
- Божественне Литургије*. Београд, 1978.
- ГРИГОРИЈЕ СВЕТОГОРАЦ, јермонах. 2010. *Тумачење божанствене литургије : духовни водич кроз свету литургију*. Београд : Верско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, 2010.
- ХЕРУВИМ (КАРАМБЕЛАС), архимандрит. 2003. *Савремени атонски подвижници. Део 2*. Београд : Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, 2003. 348s.
- Chlib duši*. Prešov : Pravoslávna cirkev na Slovensku, 1996.
- ИОАНН ЗЛАТОУСТЫЙ, святитель. 1993. *Беседы на Евангелие от Матфея*. Москва, 1993.
- Канонник : или полный молитвослов*. Русская православная церковь : Издательский отдел Московского Патриархата, 1994. 589s.
- НИКОДИМ АГИОРИТ, преподобни –МАКАРИЈЕ КОРИНТСКИ, свети. 2004. *Душекорисна књига о непрестаном причешћивању светим Христовим тајнама*. (превод са руског Ксенија Кончаревић). Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2004. 97s.
- Служебник*. Издательство Свято-Успенской Почаевской Лавры, 2009.
- Триодъ Цветная*. Москва, 1992.

THE VIEW OF SAINT NICODEMUS THE HAGIORITE ON FREQUENT COMMUNION OF CHRIST'S SACRAMENTS

Peter SAVČAK, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, peter.savcak@smail.unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The article is focused on importance of Holy Liturgy and The Eucharist, it mentions bad present situation on our orthodox parishes and describes some possibilities for reparation. The article presents a literary work of saint Nicodemus The Hagiorite, which deals about constant Communion of Christ's Sacraments.

Key words

Holy Communion, Church, Holy Body and Blood of Jesus Christ, Holy Liturgy, Confession.

STAROSTLIVOSŤ O ČLOVEKA V CENTRE POZORNOSTI SPOLUPRÁCE ŠTÁTU A CIRKVI

Ivana VOJTAŠEKOVÁ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

*Prosím vás, bratia, pre meno nášho Pána Isusa Christa,
všetci hovorte to isté, aby neboli medzi vami roztržky,
ale aby ste boli dokonalí v rovnakom zmýšľaní a v rovnakom úsudku.
(1 Kor 1,10)*

Človek bol stvorený do tohto sveta, ako slobodná, rozumná bytosť. Jeho Božia podoba a Boží obraz je obrazom Stvoriteľa a neexistuje nič hodnotnejšieho a väčšieho. Ako spoločenská bytosť môže sa uplatniť človek v spoločnosti skrze pomoci druhému. Solidarita je princípom sociálnej náuky o vzájomnej pomoci medzi ľuďmi na báze altruizmu a kresťanskej lásky. Hovorí o skutočnom prejave lásky voči človeku, ktorého v mnohých prípadoch nepoznáme. Hoci nám neprináša prospech a úžitok, zameriava sa hlavne na potreby a záujmy toho človeka. Aktívna pomoc ohrozenému, resp. okoliu ohrozeného je výsledkom našej solidarity a má dobrovoľný charakter. Ak rozumieme potrebám iných, môžeme im poskytnúť starostlivosť a tak rozdávať dobro tým, ktorí ho potrebujú. Pretože dobro človeka je založené na láske k blížnemu a to znamená pre kresťanov jedno z najdôležitejších prikázaní.²⁰³ Kto je schopný vnímať potreby druhých, vcítiť sa do ich situácie môže ich lepšie pochopiť a tým smerom upriamiť starostlivosť. Boh určil starať sa o ľudí dvom inštitúciám - cirkevným a svetským.

Už v druhej knihe Mojžišovej nachádzame desať Božích prikázaní ako primárny zdroj spravodlivej a sociálnej spoločnosti. Nasledujúce kapitoly tej istej knihy Starého Zákona podrobne rozoberajú normy života v spoločnosti.

²⁰³ Pozri UHÁL, M. 2006. *Sociálna náuka Cirkvi v základných princípoch*. Košice : Osveta, 2006, s. 84-89.

Ich plnenie má byť zárukou spravodlivosti, rovnosti, správnosti.²⁰⁴ Po príkazoch, ktoré nachádzame v knihe Exodus stretávame sa v tretej knihe Mojžišovej s ponaučeniami, ako základom svätého života.²⁰⁵ S obdobím Starého Zákona je nevyhnutné spájať aj pôsobenie starozákonných prorokov, ktorí vyzývali k pokániu a náprave.²⁰⁶ Zápasili o pravdu, lásku a sociálnu spravodlivosť podmienenú vierou.²⁰⁷ Najväčším realizátorom spravodlivosti na zemi bude Mesiáš, ktorý príde na svet, aby ho zachránil.²⁰⁸ Človek túžiaci po Božej spravodlivosti žije podľa Božej vôle a je verný Jeho pravde. Rovnako sa usiluje sa o uplatnenie spravodlivosti v spoločnosti. „Všetko, čokoľvek chcete, aby vám činili ľudia, robte aj vy im.“²⁰⁹ Svätý Ján Zlatoústý vysvetľuje, že život podľa Božej spravodlivosti sa prejavuje v cnosti, ochraňovaní iných a zbožnosti. Opäť je potrebné zdôrazniť prikázanie lásky ako základ rovnosti medzi ľuďmi. Spravodlivý človek seba nevyvyšuje, nevidí seba väčšieho ako ostatných. Tak skutkami v duchu sociálnej spravodlivosti formuje podobu (aj súčasného) spoločenského života.

V súčasnom období je vzťah štátu a cirkvi charakterizovaný ako vzťah partnerský. Kresťanský hodnotový systém v zmysle cyrilometodskej tradície je súčasťou národnej identity. Štát podporuje a chráni zmysel človeka pre spiritualitu. Štátna moc zabezpečuje formovanie, upevnenie a ochranu vyhovujúcich sociálnych, ekonomických, politických, kultúrnych a iných spoločenských vzťahov, ktoré predstavujú istú formu starostlivosti o človeka.

S existenciou spoločnosti je spojená aj existencia cirkví a náboženských organizácií. Postavenie cirkví v našom štáte je upravené právnymi predpismi, ktoré spadajú do viacerých odvetví práva. Významným medzníkom v oblasti náboženstva v Slovenskej republike bol rok 1989, kedy sa otázky náboženstva dostali intenzívnejšie do popredia. Spoločenské zmeny daného obdobia znamenali aj zmeny v pohľade na slobodu vierovyznania, medializáciu

²⁰⁴ Ex 22, 20-26.

²⁰⁵ Lev 19, 9 – 18.

²⁰⁶ Iz 1, 16-17.

²⁰⁷ Dt 15, 4 – 10.

²⁰⁸ Iz 11, 2 - 5.

²⁰⁹ Mt 7, 12.

cirkevných názorov a presvedčení, postavenia cirkví v spoločnosti, výučbu náboženstva. Došlo k budovaniu „kresťanského Slovenska“. Demokracia v štáte tak znamenala výchovu k duchovným hodnotám a ich akceptáciu. V kontexte kooperácie štátu a cirkví v oblasti starostlivosti o človeka je potrebné zdôrazniť význam vzájomnej zmluvy, ktorá predstavuje hlavný aspekt zaväzujúci lojalitu vzťahov, udržiavanie kontaktov a dialógu, výkon poslania a podporu starostlivosti o človeka. Súčasná podoba kooperácie štátu a cirkvi v Slovenskej republike je výsledkom historický dlhého a náročného vývoja a premeny. Zmeny, ktoré prenieslo obdobie po roku 1989 sa týkali fungovania štátu aj v súvislosti s Cirkvou. Odborná i laická verejnosť reagovala na skutočnosti danej doby snahou o vypracovanie a prijatie určitých noriem a pravidiel, ktoré budú upravovať vzájomný vzťah štátu a Cirkvi. Následne aktuálnosť danej skutočnosti umocnil vstup Slovenskej republiky do Európskej únie, čo znamenalo priblíženie koncepciu spolupráce nášho štátu a cirkvi ku koncepciám zoskupení ostatných štátov. V kontexte napísaného javí sa potreba uviesť vnútroštátne právne predpisy a medzinárodné zmluvy, vrátane príslušných dohôd, viažuce sa na predmetnú spoluprácu. Ide najmä o:

Základné vnútroštátne právne predpisy konfesného práva:

- Ústava Slovenskej republiky
- zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení neskorších predpisov
- zákon č. 308/1991 Zb. o slobode viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov
- zákon č. 282/1993 Z.z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam v znení neskorších predpisov
- zákon č. 311/2001 Z.z. zákonník práce v znení neskorších predpisov
- zákon č. 161/2005 Z.z. o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam

- Nariadenie vlády SR č. 299/2007 Z.z. o úprave osobných požitkov poskytovaných duchovným cirkvím a náboženských spoločnosťami v znení neskorších predpisov.

- zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Medzinárodné zmluvy a vnútroštátne zmluvy a dohody konfesného práva:

- Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou
- Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní

- Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní

- Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe v ozbrojených silách a zboroch

- Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky.

Ak vnímame človeka a starostlivosť o neho *v centre pozornosti spolupráce štátu a cirkvi* je potrebné spomenúť slobodu náboženstva a náboženského vyznania, ako aj právo vyznávať náboženstvo, meniť svoje náboženstvo, alebo byť bez vierovyznania. Na základe toho sa potom správať, konať, rozhodovať sa. Spomínané právo slobody myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery zaručuje článok 24 ods. 1a 2., Ústavy Slovenskej republiky²¹⁰:

„(1) Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.

(2) Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.“

²¹⁰ V danej súvislosti zdôrazňujeme čl. 1 ústavy uvádza, že “Slovenská republika sa neviaže na nijakú ideológiu alebo náboženstvo”.

Tento charakter práv v spomínanom článku Ústavy SR je v súlade s čl. 9 ods. 1 a 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.²¹¹:

„(1) Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženské ho vyznania; toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie sám alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov a zachovávaním obradov.

(2) Sloboda prejavovať náboženské vyznanie a presvedčenie môže podliehať len obmedzeniam, ktoré sú ustanovené zákonmi a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme verejnej bezpečnosti, ochrany verejného poriadku, zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.“

Rovnako Charta základných práv Európskej únie v čl. 10 ods. 1 a 2, zdôrazňuje slobodu myslenia, svedomia a náboženstva:

(1) Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania. Toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo vieru sám alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním úkonov a zachovávaním obradov.

(2) Právo na výhradu vo svedomí sa uznáva v súlade s vnútroštátnymi zákonmi, ktoré upravujú výkon tohto práva.

V súvislosti s právami dieťaťa spomenieme Dohovor o právach dieťaťa, prijatý Valným zhromaždením Spojených národov 20. novembra 1989. Článok 14 ods. 1,2,3., spomínaného Dohovoru pojednáva o slobode svedomia, myslenia a náboženstva:

(1) Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia uznávať právo dieťaťa na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva.

²¹¹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd neumožňuje, aby jeho zmluvné štáty zákonom obmedzili právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, ako i právo zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo vieru. Tzn. Na Slovensku sa riadime čl. 24 Ústavy, ktorý vychádza z čl. 9 Európskeho dohovoru.

(2) Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia uznávať práva a povinnosti rodičov, v zodpovedajúcich prípadoch zákonných zástupcov, viesť dieťa pri výkone jeho práva spôsobom zodpovedajúcim rozvíjajúcim sa schopnostiam dieťaťa.

(3) Sloboda prejavovať náboženstvo a vieru môže podliehať iba takým obmedzeniam, ktoré stanovuje zákon a ktoré sú nutné na ochranu verejnej bezpečnosti, poriadku, zdravia alebo morálky alebo základných práv a slobôd iných.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a jeho pôsobnosť v kontexte starostlivosti o človeka

Ústredným orgánom štátnej správy pre vzťahy s Cirkvami a náboženskými spoločnosťami je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky.²¹² Ministerstvo zabezpečuje, v súlade so zákonmi, výkon štátnej správy na úseku Cirkví a náboženských spoločností. Rešpektuje ich ako právne subjekty a uznáva ich nezastupiteľné miesto v spoločnosti. Spolupracuje s nimi na základe partnerskej spolupráce, pričom nezasahuje do ich vnútorných záležitostí. Základné otázky vzťahu štátu a Cirkví sú dané zákonom č.308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení Cirkví a náboženských spoločností, ktorý je upravený zákonom č. 394/2000 Z.z..²¹³ V § 4 ods. 5 zákon č. 394/2000 Z. z. ktorým sa mení a doplna zákon č. 308/1991 Zb. sa stanovuje, že štát môže s cirkvami a náboženskými spoločnosťami uzatvárať zmluvy o vzájomnej spolupráci. Uvedené zákony, ako aj zákon č. 192/1992 Zb., popisujú podmienky registrácie cirkví a náboženských spoločností.

Okrem spomínaného Ministerstva kultúry Slovenskej republiky spadá predmetná oblasť starostlivosti o človeka v kontexte spolupráce štátu a cirkvi aj Ministerstva obrany Slovenskej republiky v oblasti Cirkví a náboženských spoločností (ďalej MO SR), Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej MŠVVŠ SR), Ministerstvu vnútra Slovenskej

²¹² Pôsobnosť Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v oblasti cirkví a náboženských spoločností. [online]. [2012-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-3f.html>>.

²¹³ Zákon č. 394/2000 Z. z. nadobudol účinnosť 1. januára 2001.

republiky (ďalej MV SR) a Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej MPSVaR SR).

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky a jeho pôsobnosť v kontexte starostlivosti o človeka

V zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky funguje Ústredie ekumenickej pastoračnej služby v Ozbroyených silách Slovenskej republiky a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky. Hovoríme o právnickej osobe s právnou subjektivitou odvodenou od Cirkví združených v Ekumenickej rade cirkví Slovenskej republiky. Na čele Ústredia je generálny duchovný, ktorý riadi, zabezpečuje a kontroluje činnosť duchovných Ústredia.²¹⁴ Do pôsobnosti Ústredia patria tí veriaci cirkví, ktorí sú zároveň profesionálnymi vojakmi a zamestnancami ozbrojených síl, príslušníkmi a zamestnancami ozbrojených zborov, zamestnanci príslušných orgánov štátnej správy ich rodinní príslušníci, manželia, deti aj dospelé a príbuzní, ktorí bývajú s nimi v spoločnej domácnosti. Rovnako sem patria poslucháči a študenti škôl Ozbroyených síl Slovenskej republiky SR a Ozbroyených zborov Slovenskej republiky, pacienti a personál zdravotných a sociálnych zariadení patriacich pod príslušné orgány štátnej správy, osoby, ktoré sú vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody a osoby zadržané alebo zaistené. Úlohou poverených duchovných je vykonávať bohoslužieb a tajiny a to podľa zaužívaného poriadku jednotlivých cirkví. Zároveň vykonávajú duchovné poradenstvo, napomáhajú duchovnej orientácii, poskytujú útechu, participujú na rozvíjaní morálnych a mravných kvalít, ako aj formovaní medziľudských vzťahov. Ich činnosť sa týka aj penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.²¹⁵

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a jeho pôsobnosť v kontexte starostlivosti o človeka

²¹⁴ Pozri *Ministerstvo obrany Slovenskej republiky* [online]. [2012-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.ustreps.sk/o-nas/>>.

²¹⁵ Pozri *Dohoda medzi SR a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami* [online]. [2012-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.ustreps.sk/dohoda-medzi-sr-a-registrovanymi-cirkvami-a-nabozenskymi-spolocnostami/>>.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR je ústredným orgánom štátnej správy, prostredníctvom ktorého sa zabezpečuje realizácia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži. Zmenou politickej situácie po roku 1989 sa vytvoril nový otvorený priestor pre pozitívne výchovné pôsobenie zamerané na deti a mládeže na školách a to skrze vyučovania náboženskej výchovy a vznikom cirkevných škôl. Náboženstvo a náboženská výchova sa vyučuje podľa učebných plánov a učebných osnov, ktoré schvaľuje registrovaná cirkev a náboženská spoločnosť po vyjadrení ministerstva. Po dohode s riaditeľmi škôl môže príslušná vrchnosť registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti organizovať v priestoroch škôl iné mimo vyučovacie aktivity, ktoré by dopĺňali výučbu náboženskej výchovy.

Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a jeho pôsobnosť v kontexte starostlivosti o človeka

Vyplývajúc zo Zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov vyplýva občanom Slovenskej republiky právo zakladať spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia, kluby a iné občianske združenia a združovať sa v nich. Založenie občianskeho združenia je určené tým občanom SR, ktorí chcú vstupovať do občianskej spoločnosti pôsobením v určitej oblasti spoločenského života so stanoveným cieľom. Rovnako na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky prebieha registrácia neziskových organizácií. Pôsobením skrze občianskych združení alebo neziskových organizácií starostlivosť o človeka má vplyv na uskutočňovanie vhodných sociálnych zmien v prospech kvality života všetkých ľudí. I keď je jednotlivec v prvom rade zodpovedný sám za seba, realizovaná starostlivosť prispieva k riešeniu situácie, ktorá je nad jeho sily a pomáha mu vrátiť sa do normálnej situácie.

Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a jeho pôsobnosť v kontexte starostlivosti o človeka

V prípade rodiny ako základnej bunky spoločnosti absolútne akceptovanej a podporovanej danou spoločnosťou hovoríme o starostlivosti o človeka v rámci ponovembrových zmien. Konkrétne ide o podmienky formy spolupráce štátu a Cirkvi v oblasti prípravy snúbencov na vstup do

manželstva.²¹⁶ Následne podpory a starostlivosti o rodinu, jej všetkých členov a ochranu rodinných a medziľudských vzťahov.

Vzťah štátu a Cirkvi je oblasťou, ktorá sa v poslednom období stáva často bodom záujmu a diskusií. Konštatácie o danej problematike sú výsledkom rozdielnych pohľadov. Horíme tu o prístupe ku skúmanej téme. Prihliadanie na vzťahy štátu a Cirkvi je možné v historickom, kultúrnom, právnom, ekonomickom, politickom i spoločenskom aspekte. Vychádzajúc zo systému poznatkov týchto spoločenských vied je možná aplikácia vedeckých poznatkov do praktickej činnosti. Predpokladom je zabezpečenie optimálneho fungovania systému sociálnej starostlivosti o človeka, zabezpečenie pomoci jednotlivcom, skupinám i komunitám. Sociálna starostlivosť, ako nástroj sociálnej práce, má mať vplyv na uskutočňovanie vhodných sociálnych zmien v prospech kvality života všetkých ľudí.

Spoločnosť, v ktorej občania žijú je zároveň priestorom na realizáciu aktivít, a to či už na menej či viac profesionálnej úrovni. Existencia týchto aktivít prevažne znamená viazanosť na pozitívne hodnoty. Predstavujú zároveň viazanosť na demokratické i liberálne hodnoty a podporu i pomoc spolupráci. Ide o dialóg a konfrontáciu názorov verejnosti s podmienkami spoločnosti, v ktorej sa realizujú. Na to, aby sa dialóg rôznych názorov vo verejnom priestore mohol premietť do verejného rozhodovania, slúžia mechanizmy, ktorými môžu občania aktívne vstupovať do rozhodovacích procesov o verejných otázkach, a to ako na miestnej, tak aj na regionálnej a národnej úrovni. Znamenajú budovanie vlastnej identity spoločnosti. Znakom tejto identity je záujem o spoluprácu. Skutočná spolupráca si vyžaduje vzájomnú dôveru a pozitívnu aktivitu na oboch stranách.

Je dôležité rozumieť aktuálnemu vzťahu štátu a cirkví a to aj v rámci ich spolupráce s dôrazom na starostlivosť o človeka. Mnohé publikácie, webové sídla a vyjadrenia nám napomáhajú pochopiť tomu, čo sa dialo a deje v danej súvislosti. Stotožňujeme sa s názorom, že pre zdôraznenie a prehĺbenie

²¹⁶ Pozri VOJTAŠEKOVÁ, I. 2011. Príprava na manželstvo ako súčasť výchovy mladých ľudí. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2011, roč. II, č. 3. s. 29-33.

súčasného stavu je možné vytvoriť dohodu medzi štátom a cirkvami pôsobiacimi na území Slovenskej republiky, ktorá sa bude venovať predovšetkým starostlivosti o človeka. Dobrovoľné rešpektovanie stanovených princípov dohody zameraných na dosiahnutie spoločného cieľa predstavuje pre partnerské strany výhody založené na rovnosti postavenia. Zdôrazňujeme, že nie je potrebné časové vymedzenie plnenie prijatej dohody medzi štátom a cirkvami. Zástupcovia obidvoch rezortov, pôsobiaci v oblasti starostlivosti o človeka by mali mať vytvorený dostatočný časový priestor na diskusiu, vzájomné sieťovanie, koordináciu a organizáciu, ale predovšetkým samotnú realizáciu starostlivosti o človeka. Plnenie úloh vyplývajúcich z uzavretej dohody medzi štátom a cirkvami malo by byť založené na vzájomnom rešpektovaní práva oboch zúčastnených strán. Plnenie Dohody o spolupráci môže predstavovať nový krok k nastaveniu vzájomných dlhodobějších vzťahov. Úlohy zúčastnených aktérov dohody by mali spĺňať prípravu zákonov a podzákonných noriem, prípravu strategických dokumentov, analýzu efektivity, hodnotenie výsledkov, vedenie dialógu v predmetnej oblasti, plánovanie. Plnenie úloh je možným krokom vytvorenia stálej platformy pre dialóg medzi štátom a cirkvami, ako aj realizácie spolupráce jednotlivých rezortov v oblasti starostlivosti o človeka.

Zoznam bibliografických odkazov

- BIBLIA. Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 1978. 1231 s. ISBN 0 564 03222.
- ČEPLÍKOVÁ, M. 2001. Štát, cirkvi a právo na Slovensku v rokoch 1989 – 1999. In *Acta Universitatis Brunensis, Iuridica*. č. 254. Brno : Masarykova univerzita, 2001.
- ČIKEŠ, R. 2010. *Vzťahy štátu a cirkvi na Slovensku*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. 120 s. ISBN 978-80-89096-43-5.
- Dohoda medzi SR a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami* [online]. [2012-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.ustreps.sk/dohoda-medzi-sr-a-registrovanymi-cirkvami-a-nabozenskymi-spolocnostami/>>.

- DRAGANOVÁ, H. et. al. 2006. *Sociálna starostlivosť*. Martin : Osveta, 2006. 196. s. ISBN 978-80-8063-240-3.
- HUSÁR, J. 2012. Biblické postavy ako vzor tradičných hodnôt. In *Pravoslavie jakocynník odnowy tradycyjnych wartości chrześcijańskich w Unii Europejskiej* [online]. [2013-01-12]: *miedzynarodowa konferencja naukowa*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2012. s. 137-142. ISBN 978-83-63055-11-0. Dostupné na internete: <http://www.okpelpis.pl/book,open,1803,0,Mi%C4%99dzynarodowa_konferencja_naukowa_%E2%80%9EPRAWOS%C5%81AWIE_JAKO_CZYNNIK_ODNOWY_TRADYCYJNYCH_WARTO%C5%9ACI_CHRZE%C5%9ACIJA%C5%83SKICH_W_UNII_EUROPEJSKIEJ%E2%80%9C_.html>.
- KRYŠTOF, arcibiskup. Vzťahy štátu a cirkve v Byzanci. In *Byzantská kultúra v kontexte európskej civilizácie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2003. s. 32-36. ISBN 80-8068-209-7.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky [online]. [2012-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.ustreps.sk/o-nas/>>.
- Pokyn Ministerstva školstva Slovenskej republiky. Bratislava, 20. mája 2004, číslo 2004-8005/15678-E.
- Pôsobnosť Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v oblasti cirkvi a náboženských spoločností. [online]. [2012-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-3f.html>>.
- TÍŽIK, M. 2011. *Náboženstvo vo verejnom živote na Slovensku*. Bratislava, 2011. ISBN 978-80-85-544-725.
- UHÁL, M. 2006. *Sociálna náuka cirkvi v základných princípoch*. 1. vydanie. Košice, 2006. ISBN 80-890-89-49-6.
- VOJTAŠEKOVÁ, I. 2011. Príprava na manželstvo ako súčasť výchovy mladých ľudí. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2011, roč. II, č. 3. s. 29-33. ISSN 1338-290X.

CARE FOR MAN IN CENTRE STAGE OF CHURCH AND STATE COOPERATION

Ivana VOJTAŠEKOVÁ, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov, Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, email: ivana.vojtasekova@smail.unipo.sk, tel. 004210517724729

Abstract

The contribution is examining the area of cooperation between the state and the Church in the spiritual and social care of a man. It discusses the current state in the context of cooperation between the state and the Church. It is based on legislation that's being enforced in the territory of the Slovak Republic. At the same time we present a brief cross-section of information related to specific forms of cooperation. The method of analysis of legislation and professional study of present mathematics and their cooperation, we created complex information.

Key words

Care, state, Church, cooperation, religion

I RODIČE BY MĚLI DĚLAT CHYBY

/Prekopová, Jiřina. Praha : Portál, 2012, 112 s., ISBN 978-80-7367-766-4/

(recenzia)

Lucia DROTÁROVÁ, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, lucia.drotarova@smail.unipo.sk, +421 (0)51 7724 729



V súčasnosti je na knižnom trhu nepreberné množstvo publikácií určených rodičom – len málo z nich sa ale zameriava na výchovu z kresťanského pohľadu. Jednou z nich je kniha svetoznámej autorky Jiřiny Prekopovej²¹⁷ *I rodiče by měli dělat chyby*.

Samotný text je členený do piatich kapitol. Prvá z nich – *Chybovat se musí aneb o smyslu chyb* – sa venuje postaveniu a účelu chýb rodičov vo vzťahu k deťom.

V dnešnej dobe plnej odporúčaní v štýle „hlavne žiaden stres a pochybnosti o sebe“ je osviežujúce čítať o nutnosti istých pochybností, pretože *malý* (ako píše autorka, vhodnejšie by sme mohli povedať *primeraný*) strach nás núti zamýšľať sa nad sebou a nad tým, čo je dobré a čo je zlé. Už táto pozícia – dobro a zlo, nie výhodnosť alebo nevýhodnosť správania – publikáciu odlišuje od iných, tzv. „humanisticky orientovaných“. Prijať svoju omylnosť, a teda chybovosť a posunúť sa vpred vďaka spracovaniu chyby je, ako autorka výslovne uvádza, známe už od novozákonných dôb vo forme zmierenia skrze spoveď. Sviatosť zmierenia (tajina pokánia²¹⁸) sa radí k sviatosti uzdravovania a vedie k oslobodeniu od pocitov viny (a nie k nebezpečnému potlačeniu). I v rodinnom živote musíme poznávať vlastné chyby, ľutovať ich a milovať blížnych – i seba – napriek chybám.

²¹⁷ Knihy J. Prekopovej boli preložené do 24 jazykov; mnoho z nich sa stalo aj v preklade bestsellerom.

²¹⁸ Autorka používa obvykle terminológiu katolícku, i keď sa v texte odvoláva i na cirkev pravoslávnu i koptskú.

Naučiť sa žiť so svojou omylnosťou (pri zachovaní lásky) je vec náročná. Je nutné tomuto umeniu učiť deti od mala, čiže „nezametať“ im príliš cestu. Nemožnosť urobiť chyby v mladom veku sa vypomstí v dospelosti: ľudia sa totiž nenaučia zaobchádzať s problémami a skutočne sa rozhodovať. Autorka tu uvádza nosný pojem „spustnutie blahobytom“ na opis detí, ktorých rodičia sa starajú výhradne o materiálnu stránku (tu započítajme i financie vynaložené na kdejaké vedomostné krúžky a kurzy), pričom vnútorné potreby dieťaťa ostávajú nenaplnené. Takéto deti neskôr – i pri dostatočnej inteligencii – nedokončia vzdelanie a nie sú úspešní v práci, pretože sa nenaučili prekonať nechuť a doviest' veci do konca.

Mimoriadne cenný je dôraz na výchovu v prvých troch rokoch života, práve čo sa týka uvedomovania si chýb, a teda dobra a zla (opäť nie výhod a nevýhod správania). V tomto veku sa vyvinie celoživotný rámec pre hodnoty, rovnako ako emocionálny základ, v ktorom sú ukotvené. Pre pomoc rodičom je záver kapitoly venovaný častým úskaliam pri výchove práve v tomto veku; osobitne sú zvýraznené rady pre rodičov-samoživiteľov. Oceňujem statočnosť autorky, ktorá sa vo svete „normálnosti rozvodov“, striedavej starostlivosti a rozpadu širšej rodiny nebojí dať jasne najavo, že deti z takýchto rozpadnutých zväzkov si do života prinášajú výrazný handicap, ktorý môžeme vhodnými zásahmi len zmenšovať, no nie úplne eliminovať. V záplave lacnej kritiky televízie a počítačových hier, doložených koreláciami s úpadkom slovnej zásoby, vágnymi sociálnymi vzťahmi, poklesom autority či povrchnosťou, je potešujúce čítať o kauzalite – čas trávený s elektronikou je tiež len dôsledkom minimalizovania spoločného času rodičov s dieťaťom.

Druhá kapitola nazvaná *Rodiče jsou vzorem* kladie otázku, či sme svojim deťom skutočne nasledovateľným vzorom. Dieťa však nemá byť kópiou, potrebuje viacero vzorov: priateľov, učiteľov, trénerov, ale i postavy literárne, historické, biblické. Praktické rady a podnety tejto časti smerujú k analýze zbytočných chýb v komunikácii, pocitoch a reakciách, ktoré – nechcene a nevhodne – v dieťati vyvolávajú.

Tretia kapitola *Velké úskalí: disciplína* nadväzuje na knihu *Malý tyran* a hovorí o nutnosti disciplíny²¹⁹, tak odmietanej po extrémnej boji proti (akejkoľvek) autorite po r. 1968. Nadväzujúca antiautoritárska (u nás tiež nazývaná ako *humanisticky orientovaná*) výchova nevedla podľa očakávaní k šťastným, zdravo sa rozvíjajúcim deťom, ale, naopak, k síce inteligentným, no strokotávajúcim deťom bez schopnosti integrovať sa (ktorá je nutná pre fungujúce skupinové vyučovanie), deťom agresívnym či, naopak, utiahnutým, so sklonom k závislostiam, k mladým „ktorí sa sami nerealizujú, a preto nie sú schopní milovať“ (s. 48). Z antiautoritársky vychovaných detí sa stávajú nezodpovední rodičia, ktorí zanedbávajú svoje deti, opúšťajú manželstvá po doznení zamilovanosti, majú sklon k vyhoreniu... Tak ako je škodlivé obyčajné prispôsobovanie sa (autoritárska výchova), je škodlivé i jednostranné presadzovanie sa. Pri oboch týchto extrémoch totiž trpí zdravý vývoj potreby lásky. Autorka sa teda stavia za disciplínu, ktorá ale je zakotvená v láske (nie strachu). A i keď to nezdôrazňuje, je možné toto považovať za základné prikázanie kresťanskej rodičovskej výchovy. Kapitola ďalej obsahuje podnety pre rodičov (oceniť možno hlavne všeobecne nedostatočne či nevhodne akcentovanú potrebu rozvoja pozornosti u najmenších). Kapitola je doplnená o stať o trestoch, sama o sebe však nepôsobí úplne ucelene, skôr dojemom nutnosti strážiť počet strán a neopakovať príliš časti z iných autorkiných kníh²²⁰.

V porovnaní s predchádzajúcimi sú posledné dve kapitoly stručné (v rozsahu 10 strán). Kapitola *Chyby v systéme rodiny je třeba rozeznat včas* sa venuje systemickej terapii Berta Hellingera. V Prekopovej prístupe má toto chápanie významné miesto. Hellinger sám bol, na druhej strane, ovplyvnený i metódou pevného objatia, dá sa teda hovoriť o významnom prepojení. V rozsahu 10 strán je však možné hovoriť maximálne o anotácii tohto prístupu a je nutné problematiku doštudovať z ďalších zdrojov.

²¹⁹ Z ďalších kvalitných publikácií pojednávajúcich o nutnosti disciplíny môžeme zmieniť napr. Morrish, Ronald G.: *12 klíčů k důsledné výchově*. Vydanie druhé. Praha: Portál, 2009. Tieto publikácie ale nie sú písané z pohľadu kresťanskej psychológie.

²²⁰ To sa týka hlavne časti o objatí. Odporúčala by som preto autorkinu knihu *Pevné objetí. Cesta k vnitřní svobodě*. Praha: Portál, 2009, k problematike trestov viac výbornú publikáciu Matejíček, Zdeněk: *Po dobrém, nebo po zlém? 7.*, posledné vydanie textu je z nakladateľstva Portál z r. 2012.

Posledná kapitola *Výchova k religiozite* netvorí ucelený text, ide skôr o príbehy a podnety na zamyslenie. Môžeme len dúfať, že táto mimoriadne plodná autorka pripraví na túto tému samostatnú publikáciu.

Na záver by som rada zacitovala posledné slová autorky: „*Já sama jsem vděčna mamince za dar nekonečné důvěry v Boží vůli. Také bych ráda poděkovala rodičům za to, že mě milovali i přes mé chyby, tak jako já jsem milovala je i přes jejich chyby.*“

Ak dokážeme svoje deti vychovať tak, aby toto raz povedali o nás, postupovali sme – i so všetkými chybami – správnym smerom.

I rodiče by měli dělat chyby nie je kniha komplexná, je ale určite mimoriadne podnetná a ako doplnková kniha o výchove a prístupe k deťom je možné ju odporučiť všetkým, ktorí už nejakých radcov pre rodičov čítali (ideálne tiež niektoré z ťažiskových kníh autorky).

INKLUZÍVNE SLUŽBY NA SLOVENSKU V KONTEXTE VYLÚČENÝCH KOMUNIT ANALYTICKÉ POHĽADY NA TERÉNNU A KOMUNITNÚ SOCIÁLNU PRÁCU

/ Momot, Anastazij – Kuzyšin, Bohuslav, Prešov 2012, 73 s., ISBN 978-80-555-0684-5/

(recenzia)

Ivana VOJTÁŠEKOVÁ, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, ivana.vojtasekova@smail.unipo.sk, +421 (0)51 7724 729

Publikáciu, ktorá je výsledkom riešenia grantovej úlohy č.6/2/2012 GaPU Analýza súčasného stavu terénnej sociálnej práce s rómskou miniritou na Slovensku v rámci Grantovej agentúry pre doktorandov a mladých vedecko-pedagogických pracovníkov Prešovskej univerzity v Prešove autori rozdelili do troch kapitol. Vychádzajúc z názvov jednotlivých kapitol môže čitateľ získať potrebné



„Všeobecné terminologické a teoretické východiská“ ako aj informácie o „štruktúrálnej realizácii terénnej sociálnej práce s vylúčenými komunitami na Slovensku“. Predmetom záverečnej kapitoly je „Identifikácia a analýza vedecko-výskumných aktivít v oblasti terénnej sociálnej práce s vylúčenými komunitami na Slovensku“.

Autori predložili sumár informácií, ktorými opisujú súčasný stav v danej predmetnej oblasti, pričom poukazujú na aktuálne skutočnosti. Ako v úvode publikácie poznamenali *„Terénna sociálna práca je na Slovensku relatívne novou sférou záujmu odborníkov. Početnosť výskumných aktivít prirodzene odráža túto skutočnosť. Za úlohu sme si stanovili realizovať systematicky prehľad bádateľských výstupov...“*. Táto úloha bola, podľa nášho názoru, dosiahnutá aj vďaka objektívnym názorom a profesionálnemu prístupu oboch autorov k danej predmetnej oblasti.

V publikácii je zdôraznené úsilie sociálnej práce o zmenu východiskovej - nepriaznivej situácie a to (aj) vo vylúčených komunitách. Vhodným spôsobom objasňujú (ne)súvislosť sociálneho vylúčenia v našich podmienkach prevažne spájaného s rómskou minoritou. Cieľovou skupinou sociálnej práce v ponímaní danej publikácie nie sú prioritne Rómovia. *„Sú to lokálne ohraničené a identifikovateľné, koexistujúce skupiny viacerých nukleárnych a rozšírených rodín, ktoré v dôsledku sociálneho vylúčenia a etnogenetického vývoja, vykazujú osobitné socioekonomické znaky a špecifické životné stratégie“*. Zároveň upresňujú rozdielnosť terénnej sociálnej práce a komunitnej sociálnej práce zjavnú v ich špecifikách. Základné terminologické vymedzenie v predmetnej oblasti je následne doplnené o informácie súvisiace so samotným fungovaním *„terénnej sociálnej práce s vylúčenými komunitami na Slovensku, inštitucionálnym zastúpením, početnosťou ľudských zdrojov a jej financovaním“*. Čitateľ predkladanej publikácie môže získať potrebné informácie o rozpracovaných oblastiach výskumov vylúčených komunít.

Konštatujeme, že publikácia *Inkluzívne služby na Slovensku v kontexte vylúčených komunít. Analytické pohľady na terénnu a komunitnú sociálnu prácu* je publikáciou vhodnou nielen pre odbornú verejnosť. Svojim obsahom vyplňa priestor v danej predmetnej oblasti.